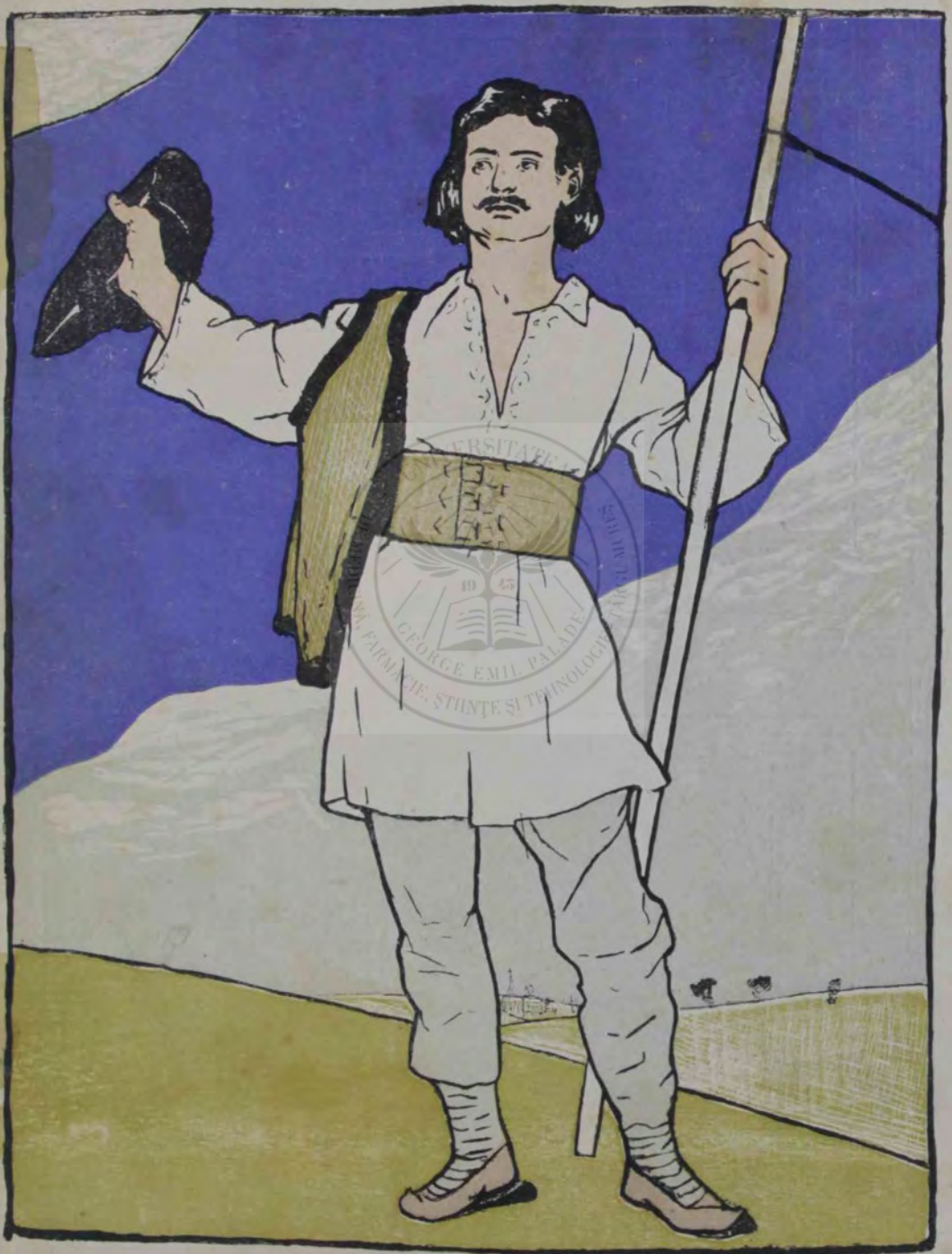

PM. 72 9

ANUL V.

NR. 11-12.

LUCEAFĂRUL

A apărut:

IOAN SLAVICI

MARA

— Roman —

Prețul 2 coroane 50 bani. — România 3 lei.
(Plus 20 bani porto.)

În aceeași editură au mai apărut:

	cor.	lei
Octavian Goga : <i>Poezii</i>	2.—	2.50
Pe hîrtie olandeză	3.—	3.50
I. Agîrbiceanu : <i>Dela Țară</i>	1.50	2.—
I. Ciocîrlan : <i>Traiul nostru</i>	1.50	2.—
Alex. Ciura : <i>Icoane</i>	1.20	1.60
M. Gorkii : <i>Nuvele</i>	1.—	1.20
Z. Bârsan : <i>Ramuri</i>	2.—	2.50
Coșbuc Gy. <i>Költemények</i> , ford. Révai K.	1.50	2.—
A. O. Maior : <i>Biblioteca copiilor</i> vol. I. cu o poveste inedită scrisă anume pentru acest volum de <i>Carmen Sylva</i>	1.60	2.—
Elena Farago : <i>Versuri</i> (Fatma)	1.50	2.—

Sub tipar:

George Murnu : *Omer Iliada*, 12 cînturi traduse în
versuri. Cu ilustrații.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ

SUB DIRECȚIA

Dlor: ALEXANDRU CIURA, OCTAVIAN GOGA, OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

MORALA ÎN ARTĂ¹.

So, Lady Flora, take my lay,
And if you find no moral there,
Go, look in any glass and say,
What moral is in being fair
Oh, to what uses shall we put
The wildweed-flower that simply blows?
And is there any moral shut
Within the bosom of the rose?
Tennyson. *The day-dream.*²

Tot omul e legat de semenii săi prin înclinările sale spre „compătimitate”, prin putința de a trăi în altul. Viețuirea celor ce se petrec în altul și cu altul devine experiență. Această experiență în care cineva e ferit de neplăcerile și suferințele încercărilor cu sine însuși, capătă prin această lipsă de durere ceva atrăgător, — devenind o tendință de lărgire a orizontului individual, un spor la nevoia activi-

tații sufletești —, și se înalță pînă la plăcerea ce o dau însăși povestirile. Satisfacerea ce o provoacă aceste din urmă, și care se întîmînă în mai mică măsură în plăcerile pentru întîmplări, e pregătirea pentru treapta mai ridicată a mulțumirii ce se găsește în operele literare. Dela întîmplarea povestită în literatură, prin dezvoltarea sufletească se ajunge apoi a se găsi îndestulare în reprezentarea unui lucru lipsit de acțiune, ca în artele reprezentative sau numai în redarea sentimentelor, a noțiunilor de sentimente, ca în muzică de pildă. Pentru omul încult ceia ce dă arta n'are destulă vigoare spre a-i produce impresiune și de aceea, sau rămîne rece în fața ei, sau prin fantezie scoboară ceia, ce ea oferă, la însăși realitatea, lui lipsindu-i acel simț — crescut la omul cult din aceiași obirșie — care își

¹ În numărul 2 al „Vieții Românești” dl G. I. [brăileanu] publică un articol intitulat „morală în artă” drept răspuns celor ce au pledat „artă pentru artă”. O analiză a acestui articol e de prisos deoarece spiritul sofistic de care e pătruns se va adevări fără comentarii ori căruî cititor. Atît procedeele artiștilor de demonstrare în care se înmlădiază adevărul după voce, cit și ceia ce vrea să formeze *fondul* articolului, se desvăluie dela început numai ca *mifloace* de a salva aparențele. Plecînd dela deplina înțelegere a teoriei artei neintendenționiste („artistul nu scrie pentru nimeni”, „idealul său trebuie să fie creștînea și nu propagarea unor concepțiuni asupra vieții”), după ce atinge chestiunea *atitudinii* artistului, dl G. I. ajunge cit se poate de nemotivat la idealul moral și la poporanism. Aceasta e schema articolului în desfășurarea sa logică(!), bine înțeles în original fiind mascat — dar așa încît se vede — de vorbe cu înțelesuri cite vrea d-sa și de extrase din ce spun „adversarii”, așezați tot după voința sa. Decî va fi clar cititorului de ce nu e cu puțință un răspuns direct dlui G. I. Ori despre ce s'ar vorbi e de prisos, de oarece dl G. I. va putea găsi în articolele sale c'a spus deja tot ce e necesar pentru pledarea și pro și contra. De aici maleabilitatea d-sale din acest articol, unde se dă drept de acord întîi cu scopul artei ca artă spre a trece apoi la scopul moral; căci în articolul din nr. 2 al „Curentului nou” pe care d-sa se bazează, se vor-

bește întîi de arta ca artă (vezi citatele de aici) și apoi de scopul moral al artei-idei, care nu pot avea nici o legătură pentru tot cel ce are cu adevărat un mod hotărît de a vedea; de aceea și imposibilitatea de-a vorbi și despre *atitudinea artistului* din articolul din urmă (schimbare numai de cuvinte), căci atitudinea aceasta înseamnă: apreciere, sentiment, concepțiune, fel de a răspunde lumii, reacțiune față de ea, tendință, morală, ideal, poporanism, etc. Cine va putea să ajungă la definiția atitudinii acesteia fie chiar și cu ajutorul autorului ei, acela le răspundă. — Scriitorul acestor rînduri însă (căruia dl G. I. se adresează direct) trecînd peste ceia ce e „jonglerie” de ziarist, cit și din dorința de a evita polemica deșartă, nu va răspunde dlui G. I., ci căutînd să schițeze în marginele strîmte ale unui articol de revistă aceiași temă, lămurind și pildele întrebuintate de dl G. I., în felul său, va lăsa cititorului aplicarea celor spuse la articolul dlui G. I., cit și alegerea adevărului. Încă o ultimă deslușire: scriitorul acestor rînduri nu va vorbi și pentru acei apărători ai „artei pentru artă” cu care e pus împreună de dl G. I., deoarece nu se simte intru nimic înrudit cu d-lor.

² Primesște, doamnă Flora, cîntul meu. Și dacă nu găsești în el nici o morală, te uită într'o oglindă și spune-mi ce morală e în a fi frumoasă? Ce scop vrei ca să iscodiți în floarea de cîmp atît de simplă? Și ce morală se ascunde oare în sînul unui trandafir?

creațiunii artistice ar fi comparată cu impresiunea neplăcută ce o face produsul pretențios al unui meșteșugar, exemplul ar merge; dar a socoti că „sentimentele și concepțiunea joasă față de viață a unui parvenit” se „trădează”¹ în creațiunea arhitectului e așa de nechibzuit, cași când s’ar crede că în opera unui literat se oglindește firea editorului. Celce dă mijloacele pentru realizarea unei inspirații artistice nu condiționează spiritul operei, „nimeni afară de Maestru nu poate provoca arta. Protectorii dau prilejul artiștilor, asta e drept și bine, dar prin aceasta nu se provoacă totdeauna și arta”², iar artistul care se supune creînd după gustul ordinar al fiecui, acela nu e artist ci meșteșugar. Decî „impresionarea în rău” e din pricina ne-artei și nu „concepțiunei artistice imorale.

Arhitectura nu poate reda atitudinea unei personalități decît vag în expresiunea artistică, domeniul ei îndepărtat de imitarea lumii și judecarea acesteia din punct de vedere moral sau imoral nu poate să se intruzeze în operă. Nici rapoartele omului cu lumea, nici care e acea lume nu pot fi exteriorizate în arhitectură, ci într’o anumită concepție arhitectonică se găsește o anumită personalitate ca arhitect și numai ca arhitect.

Teoria moralității în artă a găsit întotdeauna cel mai larg teren să se susțină în literatură. Literatura redînd fapte, omul care nu a ajuns la o considerare curat estetică, adică la puțința de a vedea că în reprezentarea unui lucru — artele reprezentative ale spațiului — și în reprezentarea unui suflet său a unei acțiuni, e o necesitate satisfăcută în sine însăși, adică în însăși expunerea acestor obiecte, le judecă pe acestea după influența lor bună sau rea, dacă ele ar fi scoborite în viață și ar lua pasul cu lumea... Toate aceste considerări lătrulnice, greșite, sînt rezultatul unei turbure idei despre ceace înseamnă a vedea artistic, dela care atîrnă de altfel înțelegerea atitudinii artistice, scopul operei, etc.

Scriitorul, pornind dela reprezentarea sentimentelor, a stărilor sufletești — poezia lirică — se înalță spre intruparea de firî întregi, pe care spre a le caracteriza mai viu le pune în acțiune, (epoea, drama, romanul). Mijloacele de care dispune pentru exprimare sînt acele ale mișcării în timp, anume vorba care își schimbă și ea valoarea după întrebuintarea ei, fie ca spusă, fie ca scrisă. Poezia prețuște vorba vocal; împreunînd-o cu muzica

(ritmul și rima) versului, spre a-i lărgi puterea de impresionare, se adresează în felul acesta și simțului acustic și sentimentului. În roman sau nuvelă însă vorba își pierde valoarea vocală, păstrînd numai aceia a înțelesului, ele sînt socotite a fi citite nu a fi vorbite. — Literatura prin mijloacele de exprimare succesivă pierde reprezentarea, intruparea proprie artelor simultane, dar cîștigă ’n schimb ceia ce acestora lipsește, puțința de a reda ceia ce se desfășură în timp, a mișcărilor sufletești ale omului, a acțiunilor sale. Literatura, neimpresionînd direct simțurile, dar chemîndu-le în ajutor prin fantezie, se adresează sufletului, simțirii care își găsește satisfacere în a trăi cît mai mult și mai diferit, — totuși — poezia se adresează urechii, iar drama ochiului și urechii. Redarea firilor cu caracteristicele lor e atunci mai vie cînd ele sînt puse în diferite situațiuni, în acțiuni „artistul trebuie să aproprieze situațiunile caracterelor”³. O fire hotărîtă afirmîndu-se prin tăria impresionabilității, prin caracteristica sa deosebitoare de ceia ce e al tuturor și nu se vede la omul comun (ceia ce artistul poate numai imagina), îndeamnă la scris pe artiști, care prin posibilitatea de a trăi în altul, de a simți cu altul, poate apoi prin cîteva situațiuni alese dintre cele mai expresive să intruzeze pe acesta. Scriitorul apreciază ființele din punct de vedere estetic, al puterii lor de impresionare, al întregirii lor sufletești, alegînd desigur dintre ele pe acele pe care firea sa le poate cuprinde. Atitudinea sa față de lume e ca și la pictor condiționată de natura sa: unul e impresionabil numai de viața plină de întimplări, altul de viața intensivă sufletească de pasiuni, altul de îngrozitor, etc. Acțiunea ființelor reprezentate e deci judecată tot estetic, întru cît servește să hotărîască caracterele, — dacă această acțiune spune cel mai mult, sau după frumșetea ce poate desvolta însăși acțiunea. Judecarea morală întru cît e bună sau rea, morală sau imorală fapta, e în afară de raportul artistului cu lumea — ca artist. Dupăcum nu se poate cere botanistului său geologului să facă descrieri poetice despre natură, tot așa nu se poate cere artistului să facă știință. El își judecă materialul după tăria acestuia de a impresiona artistic, care exclude judecarea morală, dupăcum judecarea științifică a învățatului exclude pe cea artistică. Artistul redă laptele pentru ele și cu redarea lor își satisface și scopul, moralistul judecă influența lor bună sau rea, cel dintîi interpretează după impresiunea estetică, cel de al doilea după influența morală. Artistul e

¹ Din Articolul DI G. I.

² Goethe. Sämtliche Werke. Jubiläums-Ausgabe. Vol. 35. pag. 306.

³ Taine. Phil. de l’art II. pag. 320.

prezent ca artist și absent ca judecător moral. Tot ceea ce ia forma adevăratei arte, ceea ce a putut impresiona estetic un spirit mare fără al jigni în simțul său estetic e și moral. Literatura ridică orice acțiune într-o sferă mai înaltă decît viața de toate zilele și așa vrea să impresioneze. O operă literară nu e scrisă spre a fi imitată, spre a fi realizată în viață, ci ea e scrisă cu scopul unei impresiuni estetice, e o parte de viață intrupată, care satisface atît prin puterea ei de vitalitate, cit și prin formă, felul cum e intrupată. În sensul acesta nici nu ar trebui să se despartă fondul de formă. Felul cum e exprimat un subiect și nu subiectul însuși constituie opera de artă. De aceea criticul care citind într-o temă ceea ce l-a impresionat pe artist, sau ceea ce a văzut el expresiv în aceasta, trebuie să analizeze întru cit și cum se traduce această impresiune în operă, și nu după rezultatul care l-ar da dacă opera ar fi citită de oameni lipsiți de o simțire estetică și care ar căuta în aceasta un folos practic și nu numai o înălțare sufletească.

Deși idealurile artistice au variat în diferite timpuri, totuși culmile creațiilor de acest fel dovedesc independența artei; arta satisfacînd un scop prin sine, și nu un mijloc de realizare al teoriilor filozofice, o predică religioasă etc. Artă nu se adresează rațiunii, dar nici sentimentului spre a aprinde pasiunile; „există o artă care redă patimele, dar o artă pătimășă e o contradicție, deoarece efectul neapărat al frumosului este lipsa de pasiune” (Schiller). A se bucura în adevăr de o operă de artă înseamnă a o trăi, a lăsa să vibreze prin simpatie aceleași coarde, și totuși e o rezervă, o răceală care înfrînează sentimentul, e conștiința că arta nu e realitate. Artă mișcă un suflet, dar nu-l influențează în acțiune, (cu rezervă poezia patriotică care deși e născută dintr'un sentiment hotărît, nu e scrisă spre a aprinde patriotismul). Sentimentul durează numai cit impresiunea estetică, e ceva asemănător visului — dacă un om făptuește în vis ceva rău (în artă simte numai cu un altul ce poate face o faptă rea), cu trezirea se sfîrșește totul, nici dorința de a realiza visul, nici remușcări, nimic nu mai pot condiționa apoi firea unui om normal. În artă firii ca Iago, Bolingbroke, Lady Macbeth produc plăcere estetică prin vitalitatea lor, fiecare afirmîndu-se ca o ființă hotărîtă, întreagă, desăvîrșită prin felul cum se exteriorizează în operă, pe cînd în viață produce o neplăcere morală, și ar fi naiv de a crede că plăcerea estetică e condiționată numai de moarte — pedepsirea cum o numesc moralisții — cu care se sfîrșește bucată literară. Orice operă mare literară, fie roman, fie piesă de teatru, redă cursul

unei vieți, un tot care pornind acolo unde ființa începe a-și afirma firea (în roman se poate da și evoluția acestei firii) e pusă apoi în acțiuni alese, în care să i se dea prilejul să se exteriorizeze. Înălțîndu-se spre o culme, urmează apoi declinul necesar spre un sfîrșit (sau spre moarte). Tot ceea ce însoțește redarea unui personaj, e pentru a-l determina, a-l întregi; dacă are remușcări pentru o faptă rea, aceasta e un caracter inerent ființei reprezentate, tot așa dacă nu are. Moartea e un sfîrșit logic, o satisfacere, o încheiere din motive artistice și nu din motive morale de a pedepsi. Dacă nepedepsirea unui personaj rău ar produce neplăcere, tot neplăcere ar trebui să producă moartea nevinovată a unei Antigone, Ofelia, Romeo și Julia, Cordelia, etc. Ținutul acestor considerări se lărgește mult cînd s'ar aplica la fiecare gen literar în parte. Drama, căreia îi e fixat felul de a se exprima cit și mărimea, se deosebește în alegerea subiectului de roman, a cărui mișcare e mai înceată, putîndu-se întinde mai mult în amănunte. În piesa de teatru, personajele își desvăluiesc firea numai prin vorbire, în acțiune, pe cînd romanul permite analiză. Romancierului îi stă în putință să spună, și fără a lăsa personajele să vorbiască, ce gîndește o ființă, ce o determină la o anumită acțiune, în sfîrșit poate expune cauzele sufletești pînă în amănunte, lucru care lipsește piesei de teatru. De asemenea există deosebiri între nuvelă și roman: Nuvela redă numai un „segment din viață”, o scenă, o faptă, o fire într-o acțiune, într-o clipă, o întimplare, pe cînd romanul redă totul unei vieți evolutiv. Deosebire mai mare e între roman și poezia lirică. Aceasta redă numai o stare și, prin adaosul altor mijloace ce vin în ajutorul expresiunii, nu pot fi expuse în aceste scurte considerări.

Diferența în tratarea materialului condiționează și diferența în alegerea acestuia. Atitudinea unui dramaturg e diferită de a unui nuvelist, dar și dramaturgul și nuvelistul și romancierul, atîta timp cit fac artă, se asemuiesc întru aceea că consideră totul numai din punctul de vedere al impresiunii și al efectului artistic. Criticii cari cer artei predică morală se mărginesc mai cu seamă la teatru, deoarece teatrul se prezintă ca arta cea mai aproape de adevăr, ea reprezintă o întimplare din viață ce ni se desfășură înainte, realizată în afară de noi, pe care numai trebuie să o primim în suflet, pe cînd celelalte arte se realizează în noi, cu ajutorul nostru, se desăvîrșesc în mintea noastră, — de aceea și influența teatrului, în altă privință decît artistic, e mai în serios luată. Cel ce cer însă ca opera să exprime numai atitudinea artistului din

se mărginesc mai cu seamă la nuvelă și roman, punct de vedere moral în raport cu subiectul operei, deoarece aici autorul e prezent ca istorisitor. Totuși și aici, ca și la teatru, chestiunea principală e cea ce îl impresionează pe artist, cea ce alege el drept subiect al operei sale. În această privință, tot cel ce a străbătut odată istoria literaturii își va putea face o idee de varietatea idealului artistic în raport cu idealurile diferitelor timpuri — deci ce și cum vede artistul — în toate timpurile găsim drept o scădere, când arta vrea să ajute o idee în afara de scopurile ei proprii.

Literatura e astăzi încă naturalist-individualistă. Fazele din urmă a fost romantismul, cultul extrem al celui care își ajunge culmea în reprezentarea lumii imaginate de individ, care distruge orice margină rezervată unei arte, dar care, ajungând să părăsiască lumea realității, slăbește și moare. Numai realistul, cel ce e legat cu lumea inconjurătoare, poate fi idealist; visurile îndepărtate de realitate sînt numai fum ce nu pot intrupa nici odată o faptură cu putere de a trăi în veșnicie. Ca reacțiune în potriva romantismului, vine realismul, care cu începuturi chiar la fondatorii romantismului (Stendhal își mărturisește singur conștiința că își întrece timpul în cuvintele: „Je songe que j'aurai peut-être quelque succès vers 1880”), caută să lege rădăcinile artei cu însăși realitatea. Evoluția realismului fiind spre un pur obiectivism, unde eul artistului să se pierză, „o faptă să fie redată ca faptă, artistul o constată, dar nu o judecă”¹. „Cît privește a lăsa să se vadă opiniunea mea asupra ființelor pe care le pun în scenă, nu, nu de o mie de ori nu! Nu îmi recunosc acest drept” scria Flaubert lui George Sand. Tot așa Balzac mai înainte considerase arta drept o știință a „speciei sociale”, tinzînd ca în produsele sale să dea „documente asupra naturii umane”, dezvoltînd în felul acesta romanul de caractere (Le Sage, Stendhal) romanul social și romanul de moravuri. Flaubert vede „arta ca o reprezentare și artistul nu trebuie să gîndiască decît a reprezenta”. Totuși, felul artei documentare, impersonale, purta caracterele eului, al felului său de a vedea totul și această afirmare a personalității artistice o exprimă tot un realist, anume Zola, definînd „arta drept un colț de natură văzută printr'un temperament”.

Toată arta realistă poartă caracterul „artei pentru artă”. E manifestarea aceleași tendințe a artei care caută să reprezinte cît mai mult din realitate și care în pictură a dat naștere impresionismului, de aceea impresionismul și-a găsit înții admiratori

în scrierile realiști. În acest timp, mai puțin ca totdeauna, judecarea morală joacă un rol, căci dacă arta clasică înalță orice faptă peste deosebirile de moral și imoral, naturalismul modern redă o faptă ca document fără a-l judeca. Întrucît arta poate fi cu adevărat naturalistă, în senzul scrierilor jumătății din urmă a secolului trecut, nu poate fi vorba aici, ceea ce însă trebuie remarcat e atitudinea artiștilor, independența de orice interpretare. „Atitudinea lui Balzac față de personajele sale său de subiectele tablourilor sale e aceea a naturalismului în fața animalului, său a plantei pe care o studiază, răbdător și atent, „supus subiectului său” iber de orice prejudecîi personal”². Aceasta însă nu înseamnă negarea personalității artistice, ci numai accentuarea interesului pentru lumea inconjurătoare, „cineva trebuie să priviască tot ceea ce vrea să exprime destul de îndelungat și cu destulă atențiune, pentru a-l descoperi un aspect care nu a fost văzut și exprimat încă de nimeni”³ și această viziune personală să caute (artistul) să ne-o comunice reproducînd-o în carte”⁴.

Naturalismul ca manifestare artistică, contimporana unei mișcări sociale, poartă semne ale acestei mișcări. Artistul, părăsind eul romantismului și eroismul clasic, își îndreaptă privirea spre lumea comună, mediocră; în reprezentarea oamenilor de toate zilele căutînd să prinză cît mai mult din viață. Literatura devine socială, căci alătura de psihologia unui individ se caută redarea societății, a mediului, a unui întreg strat social, născîndu-se astfel cicluri de romane ca: Comédie humaine, Rougon Macquart, sau numai romane de psihologie socială, ca „l'éducation sentimentale” de pildă. Alți realiști, deosebindu-se de Balzac, Zola, unesc metoda psihologică cu cea obiectivă documentară și dau numai momente, fapte izolate, „segmente din viață”, conștienți că arta nu ne arată „fotografia banală a vieții, ci ne dă viziunea mai complexă, mai uimitoare, mai doveditoare decît realitatea însăși”⁵, aleg, înalță, comprimă cîteva din caracterele cele mai marcante și mai puternice, fie a unei persoane, fie a unei societăți, stringînd în cîteva pagini o parte din realitate. Așa sînt nuvelele lui Maupassant; lumea sa e aceeași lume simplă, umilă a realiștilor, căci „lucrurile cele mai simple, cele mai umile, sînt uneori cele care ne mișcă cel mai puternic”⁶.

Revenind în special la chestiunea moralității în

² Brunetière op. cit. pag. 446.

³ Maupassant op. cit. pag. 22.

⁴ Maupassant op. cit. pag. 8.

⁵ Maupassant op. cit. pag. 11.

⁶ Maupassant. Nuvela Melle Cocotte.

¹ Brunetière. Histoire de la Littérature française. pag. 494. Paris 1898.

literatură, după ce s'a văzut pe scurt atitudinea obiectivă artistică a scriitorilor realiști, va fi de prisos a mai lămuri cit de nedrept e a-i judeca din punct de vedere al interpretării morale. Realistii redați viața și opera lor e ca viața înconștientă de moralitate și imoralitate, — e vorba aici numai de literatura modernă fiindcă în aceasta se obișnuiește a se găsi, cel mai mult, imoralitate. Totuși, din literatura clasică sînt atîtea opere — *Antigona*, *Romeo și Iulia*, *Maria Stuart*, *Othello*, *Wahlverwandschaften*, *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, *Egmont* etc. — care pentru cel mai minuțios căutător al moralității în artă vor rămînea cu totul pasive.

Să ne mîrghinim însă numai la literatura modernă și la exemplele deja întrebuințate¹. Nuvela „le port“ a lui Maupassant redă un incest. E o scenă îngrozitoare din viață, exprimată cu aceea pătrundere ascuțită, cu aceea putere uimitoare, diabolică, proprie acestui scriitor, care fură viața în cîteva pagini. Atitudinea artistului, fie morală, fie imorală, nu se vede și dacă efectul nuvelei asupra cititorului „e groază și mila“² aceasta e efectul faptelor și nu al interpretării morale. Intra în silueta ființelor concepute de artist, în logica întîmplării „remușcărilor“ pentru o greșală făcută întîmplător și nu în a satisface morala burghezului în minile cărui va ajunge nuvela. „Mai imoral fapt decît un incest nu se poate“³ și totuși el se găsește uneori tratat în literatură și fără refrenul moral al remușcărilor. „În actul întâi din *Walküre* (Wagner) se reprezintă cum un oaspete al unei case e gata să seducă pe femeia găzduitorului său, care fugind noaptea de lingă soțul ei se apropie de el. Ei nu se cunoșteau, totuși deodată în mijlocul istorisirilor lor ei văd că sînt înrudiți, că sînt frate și soră. În loc însă să se îngroziască și să fugă de păcat, descoperirea lor aprinde mai mult focul dragostei și cortina cade la sfîrșitul actului asupra unui extaz de dragoste, cum nu a mai existat în nici un timp pe scena vre-unui popor... Dacă *Walküre* nu ar fi pătruns pe scena tuturor țărilor, dacă reprezentarea ei ar mai da de gîndit, omenirea ar rămînea mai săracă cu una din cele mai mari creațiuni artistice.“⁴

În artă „der Stoff wird durch die Form vertilgt“ (Schiller). Materia tratată artistic e emancipată de orice asprime a faptelor reale. Alături de impresiunea înaltă artistică nu mai poate exista plăcere sau jignire morală. De aceea e un nonsenz, e o „contradictio explicita“ de a numi o operă literară „admirabilă“ și tot odată a spune că ea

produce o vie plăcere, o „durere morală“⁵. O operă literară ce impresionează artistic desăvîrșit își satisface scopul pentru care a fost scrisă și cea mai bună dovadă că moral și artistic nu sînt legate la olaltă e, că o operă poate fi „admirabil“ artistic și totuși cu subiect imoral. Dacă însă o operă jignește simțul moral mai mult decît „impresionează în bine“ simțul estetic, atunci ea se dovedește ca slabă estetic, ca ne-artă. „Înfățișarea estetică nu poate deveni nicî odată primejdioasă adevărului moravurilor, și unde se găsește că lucrul nu stă așa, se va putea arăta fără greutate, că înfățișarea nu era estetică“⁶. Atîtea din operele literare decedente sînt morale, deoarece ele se adresează unui simț anormal, ele speculează tocmai prin imoralitate, scriitorul vrînd prin ele să impună imoralitatea, să zdruncine simțul moral normal. Dar, orice artist care vrea ceva în afară de artă nu e artist și deci creațiunea sa meschină poate cădea chiar și sub condamnarea legii Heinze. Cel ce vrea în adevăr să adauge o idee nouă la știință, se slujește de știință, de demonstrare și nu de artă, căci altfel dovedește o nesuficiență și ca om de știință și ca artist. E o dovadă de lipsa culturii artistice a nu putea deosebi ceia ce e artă adevărată de ne-artă. Numai din cauza unei lipse de educațiune artistică se explică de ce odată Flaubert a fost chemat cu romanul său *Madame Bovary* la judecată, drept un publicist imoral. Il mai judecă însă astăzi cineva în acest fel?

„Admirabil artistic“, dar „jignitor moral“ e verdictul dat despre nuvela *Yvette* a lui Maupassant⁷, în care fiica unei curtezane, nesănătoase sufletește atît prin ereditate, prin felul vieții cit și printr'o citire rea, pozează — ca să imite eroine din romane — cu omorîrea, atunci cînd un „gomos“ fără simț și suflet vrea să o seducă... sfîrșitul e căderea fetei. În nuvela aceasta Maupassant caută să redea atmosfera unei societăți stricate, interesîndu-se mai cu seamă pentru *Yvette* care crescînd în acest mediu rău, rămîne totuși străină de josticia și murdăria ce se ascundea în relațiunile celor ce o înconjura. Expunerea e în felul „cunoscutei sale obiectivității“⁸, așa că e o mistificare a adevărului său o nepătrundere a spune că Maupassant „triumfează împreună cu eroul care seduce“ pe *Yvette*. Shakespeare triumfează cu *Elisabeth* cînd aceasta parvine să omoare pe *Maria Stuart*? Maupassant redă în această nuvelă un fapt, felul activității persoanelor e condi-

¹ Vezi Articolul dl G. I.

² Schiller. *Aesthetische Erziehung*, pag. 109

³ Vezi Articolul D. G. I.

⁴ Vezi Art. D. G. I.

^{1 2 3} Vezi Articolul dl G. I.

⁴ Dintr'o conferință a scriitorului *Sudermann*.

ționat de firea lor, și ar fi o renunțare la scopul de a reda însăși firea unui om stricat, dacă l-ar fi lăsat să se căiască de fapta făcută sau dacă i-ar fi dat atita nobleță sufletească să nu profite de „surescitarea“ fetei. Judecarea morală, dacă ar fi decisivă în chestiuni de artă, ar trebui să distrugă mai toate operele lui Maupassant. Căci ar fi greu de găsit interpretarea morală în „Fort comme la mort“, în L'héritage, Le pardon, Les bijoux, La porte, Maison Tellier... spre a număra numai câteva.

A cere o atitudine anumită scriitorului afară de cea artistică pe care și-o ia singur, înseamnă a se nimici arta. A scrie artă pentru ceva e tot atât de neestetic ca și judecarea artei dintr'un punct de vedere străin ei. Pe un scriitor îl privește foarte puțin dacă domnul cutare e aristocrat sau poporanist, el nu scrie ca să placă acestuia sau aceluia și nici nu vrea să ilustreze ideile lor ca pe singurele adevărate, ci el scrie ceea ce-l impresionează ca artist și atit. „Poetul nu e un teoretician, el nu e chemat a reflecta asupra procedeeilor vieții, el n'are decit de trăit“².

Se poate ca artistul să fie de pildă poporanist în convingerile sale, dar cînd criticul va observa că el predică aceste idei, că el caută să serviască, impresiunea estetică îi va slăbi, deoarece tendința vădită îi va întuneca curățenia și libertatea de orice sarcini a impresiunii artistice. Tendința artistului, orî care ar fi ea, să nu se vadă în operă și numai acela care nu are altă tendința decît a-și intrupa impresiunile sale, de orice fel ar fi ele, numai acela e artist. E în adevăr o operă literară slabă dacă, redînd ceva din viața țărănească, nu o vede prin prisma poporanistului? Nu poate fi artistică opera care ar reda de pildă pe un asupritor al țărănimii³, chiar cînd tot omul ce simte omeneste ar considera-o drept rea „în ce privește cuprinsul e o procedare neartistică, a voi să înfățișezi o faptă bună ca atare“⁴. Artistul nu vrea să sfătuiască „faceți așa ori așa“. Molière nu a vrut să sfătuiască pe oameni să nu fie avari cînd a creat pe Harpagon

și nici prin intruparea acestuia nu a vrut să-și intruzeze însăși firea sa. Scriitorul care descrie pe un „vagmîstru“ nu înseamnă că el însuși e vagmîstru, sentimentele cele mai umane pentru soldați neîmpedecîndu-l să descrie un călău al lor. Poate fi cineva convins de binele ce s'ar aduce țării de pildă prin poporanism — de sigur poporanism de faptă și nu numai de vorbă — dar e ridicul a cere ca toată activitatea să se îndrepte numai în această direcțiune. Țara noastră n'are numai o rană, ci multe... și dacă s'ar părăsi toate celelalte spre a lecu numai pe una, acelea ar săpa adînc și în voe zdruncinînd și ceea ce e pe cale de lecuire. Trebuie un echilibru, o împărțeaală firească a activității în toate direcțiunile, căci numai așa se poate pregăti o dezvoltare normală și sănătoasă.

Arta să rămînă artă, să realizeze un scop prin ea însăși și nu prin ilustrații de teorii, prin sfaturi. Criticii să cultive mai bine publicul spre o înțelegere curată a artei, decît să învețe pe artiști ce să scrie. Arta mare nu s'a născut nicî odată din teoriile criticilor, însă gustul publicului s'a ridicat — dupăcum dovedește istoria, — de multe ori după critici. Cînd critica ar desvolta în public simțul pentru artă, atunci s'ar împuțina mult și pericolele unei influențe rele din partea ei.

Pictura și sculptura din cauza reprezentării lumii, dar mai cu seamă literatura din cauza reprezentării acțiunilor omenești, au fost mai întotdeauna cîmpul de luptă în chestiunea moralității în artă. Arhitectura însă și muzica au fost întru citva ignorate, din cauza îndepărtării fondului lor de lumea reală. Mulți însă avînd ușurința de a crede că scriind cu litere mari de pildă „muzica este arta cea mai tendențioasă“ sau „în muzică aprecierea, atitudinea artistului e izbitor de manifestă“⁵ spun în adevăr ceva doveditor, au și curajul de a le atrage în ajutorul pledării „artei cu tendință“. Adevărații filozofi au vorbit mai totdeauna de valoarea morală a muzicei, numai ca element de formare a sufletului.

Dupăcum alătura de artele reprezentative, simultane, există arhitectura, o artă cu un domeniu abstract peste lumea înconjurătoare, tot așa alătura de artele succesive, care reprezintă sufletul și acțiunile sale, există muzica. Cași arhitectura, muzica emancipează materialul brut — în cazul acesta sunetul — prin formă, care impresionînd simțul auzului într'un anumit fel, produce o impresiune estetică muzicală. „Muzica e arta frumuseții libere,

² Séailles, op. cit. p. 167.

³ Dl G. I. va spune că e de aceeași părere după articolul din Curentul nou, 2. Totuși e curios cum tot d-sa cere atitudinea de simpatie pentru țărănime în toate operele ce vor avea țărănii ca subiect. D-sa pune condițiuni ce să scrie poetul și dacă nu îl satisface în teoriile sale, d-sa condamnă. D-sa vrea ca toți literații să îi pledeze teoria poporanistă. Unde a rămas însă *comprehenșiunea* artistică a dlui I. . . ?

⁴ Iași acest exemplu pentru dl G. I., deoarece d-sa consideră ca cea mai mare crimă artistică tratarea unei asemenea teme.

⁵ A. W. Schlegel. Sämtliche Werke. vol. VIII. pag. 111.

⁶ Vezi articolul dl G. I.

determinată numai prin legea materialului său și nu prin condițiunile unei sarcini particulare, de finalitate sau de imitare" (Lotze). În expresiunea formală intră exprimarea unui sentiment, mobilul sufletesc care îndeamnă la creare. „Ceeace exprimă muzica e etern, infinit, ideal, ea nu exprimă patima, iubirea, dorul acestui sau a cutărui individ, în cutare sau cutare situație, ci patima, iubirea, dorul însuși, și anume în nesfârșit de felurite motivări, care stau în proprietatea exclusivă a muzicei și sînt străine și neexprimabile pentru orice altă artă.”¹

Muzica, cuprinzînd numai generalități de sentimente, nu poate reprezenta aprecierea artistului într-o situație anumită. Fondul ei îl formează stările sufletești, motivele stărilor însă nu sînt exprimate. Muzica e intruparea în formă a glasului unei inimi, ce-și spune simțămîntele triste sau vesele, dorurile sau pasiunile, așa cum sînt în suflet și nu ca celelalte arte, care redînd motivul unor sentimente (fie lucru, fie faptă) trecut prin artist (care îi hotărăște expresivitatea) caută în acest fel obiectiv să producă în public același simțămînt pe care l-a încercat artistul creator. „Vom Herzen möge es wieder zu Herzen gehen” a scris Beethoven în capul operei sale „Missa Solemnis”.

De o apreciere ar putea fi numai atunci vorba în muzică, cînd s'ar putea cu hotărîre spune cum judecă artistul cutare lucru sau fapt. E cu puțință oare a spune în muzică², cum e o apreciere: morală sau imorală? Dacă o apreciere de felul acesta ar fi posibilă, atunci s'ar putea vorbi și de o tendință în această privință, care, dacă nu a fost vrută de artist, cel puțin ar putea fi căutată de cei ce cer artei un folos practic. Ce ar rămînea din muzică, — care e fondul folositor — dacă i s'ar lăsa arta la o parte? Pe cine muzica lui Beethoven, de pildă, nu-l va impresiona ca muzică, același geniu lui Beethoven nu poate să-i spună nimic, iar cine a auzit Simfonia a IX-a a acestuia și a înțeles-o ca muzicant, acela prin acțiunea artistică, ce o exercită

asupra sa aceasta operă, din cele mai mari pe care un suflet a putut să le închege — devine într'adevăr mai mare, mai bun, mai curat decît toți acei ce trăesc în marginile paragrafelor moralei burghezești și cari cer peste tot numai înfrînări, de teamă ca sufletul lor mic, să n'alunece în păcat.

Arta desăvîrșind omul, înălțîndu-i sufletul, ajută binelui, la care țintesc toate activitățile omenești, însă numai adevărata artă, arta nemișorată de un scop practic, arta care se adresează numai simțurilor, sentimentelor, realizează, în desăvîrșirea acestora, scopul binelui. Căci arta împovărată de folos de alt ordin decît de acela pentru care ea se naște, nu se mai poate ridica la impresionarea curat artistică, și atunci binele ce s'ar fi realizat în îmbogățirea simțirii, se pierde în strîmtenia unei pilde a binelui. Expresiunea „artă pentru artă” nu trebuie să se înțeleagă ca un fond fără necesitate, indiferent și fără influență, închis de o linie fără început și fără sfîrșit, ci arta răspunzînd unei necesități de descărcare a prisoșului de simțiri din artist, satisface în public necesitatea simțirii artistice; în dezvoltarea acestei simțiri, în adăosul acesta la desăvîrșirea omului e tot binele ce îl poate împlini. Ca realizătoarea unui bine din morală, arta se impuținează, scopul ei se micșorează, devenind numai o exemplificare căci „adevărata artă este cea mai înaltă libertate, și numai cea mai înaltă libertate poate din sine însăși să o lase să apară; nici o poruncă, nici o orînduire, în scurt, nici un scop în afară de cel artistic nu îi poate da naștere.”³

Independența și libertatea artei nu e întru nimic zdruncinată cînd se spune că unei țări mici, cum e a noastră, — care mai are încă multe nevoi, și interese de viață de satisfăcut — nu i se poate încă cere o asemenea artă. Da, se poate chiar pretinde dela toți oamenii luminați, să pună umărul la ajutarea țării cînd ea e în peire, se poate cere celor ce au o fire artistică, să lase visurile și să lucreze real... dar atunci trebuie să se recunoască că ceeace produc ei nu mai e artă, ci învățătură.

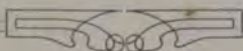
Berlin, 1906.

Marin Simionescu-Rimniceanu.

¹ Wagner. Gesammelte Schriften. V, I pag. 148. Ed. Siegel's Musikalienhdlg. Leipzig.

² E vorba aici numai de muzica simfonică și nu de muzica cu cuvinte.

³ Wagner. Op cit. vol III. pag. 13.

Din «IFIGENIA în TAURIDA» de Goethe.

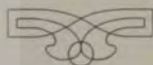
Actul I, scena I.

Ifigenia (singură).

Afară 'n umbra voastră, virfuri dese
 Ale pădurii sfinte și bătrine,
 Ca și 'n lăcuta capiște a zeei
 Și azi cînd viu, mă mai cuprind fiorii,
 Par' c'aș veni acum înliia oară,
 Și mintea mea cu voi nu se deprinde.
 De-aliția anî mă ține-aici ascunsă
 O voce 'naltă, căreia mă 'nchin,
 Ci 'ntoldeauna m'am simțit străină.
 Căci marea mă desparte, ah, de-ai mei,
 Și zile 'ntregi staū singură pe țarm
 Cătînd cu dorul dulcea noastră țară;
 Suspinelor răspuns mi-aduce valul,
 Un vuiet surd din depărtare numai.
 Vaī de cel singur, răslețit de frați
 Și de părinți! le amărește dorul
 Și fericirea clipei trecătoare.
 Și gîndu-i rătăcește 'ntoldeauna
 La casa părintească, unde cerul
 Înliia oară i-a zîmbit de sus,
 Și suflete plăpînde de copii
 Se înfrățiaū în jocuri vesele.
 Eū nu cîrlesc, o zeeilor, și toluși
 Imi pare vrednică de plîns femeia.
 Acasă și 'n război e domn bărbatul
 Și prin străini el știe să-și ajute.
 El stringe-averi, el seceră izbinzi!
 Și un sfîrșit cu cinste il așteaptă,
 Ce strîmtă-i fericirea de femeie!
 S'asculte de-un om aspru-i datorie,
 Și mîngăiere chiar; cu cît mai jalnic,
 Cînd soarta vitreg' o alungă 'n lume!
 Așa mă ține Toas, un om vrednic,
 De mult aici într'o robie sfîntă.
 Cu ce rușine-ți fac mărturisire,
 O zee, că-ți slujesc în silă, ție,
 Minluitoarei mele! S'ar cădea
 De bună voie să-ți inchin viața.
 Și 'ntoldeauna eū mi-am pus nădejdea
 Și-o pun și-acum în tine, o Diano,
 Tu care-ai ocrotit cu brațul tău
 Pe fata oropsit'a craiului.
 O zee, dacă pe bărbatul falnic,
 Pe care-l ispitai, cerîndu-i fiica,

Pe Agamemnon, cel asemeni vouă,
 Ce ți-a jertfit odorul cel mai scump,
 L-aī dus cu fală mare-acasă iarăși,
 Lăsînd în urmă Troia în cenușe,
 Și i-ai păzit soția și copiii
 Și i-ai păstrat și scumpele comori;
 Redă-mă și pe mine iarăși lor,
 Și scapă-mă, — tu m'ai scăpat de moarte,—
 De traiul cel de-aici, a doua moarte!

Trad. de I. Borgia.

Alegerea din Somcuta-Mare : A. Vajda între alegători.

GRIGORE.¹

Grigore stetea tolănit în pat. Era îmbrăcat cum venise dela cursuri. Picioarele, cu încălțăminte roase, și le ținea pe speteaza patului, minile lipite de trup, înfundate în buzunarele largi. Capul și-l afunda în perini de i se vedeau numai câteva șuvițe negre, fără de nici o frumșețe. Ți se părea un smoc de pene de găină moțată.

Patul era mic, prea mic pentru trupul lui Grigore. Chiar și cînd trebuia să doarmă nopțile, nu era cu putință să se odihniască omește. Trebuia să-și încovoie picioarele său să le razime afară, de un scaun.

Era cătră seară. Prin fereastra murdară, deschisă larg, se vedea curtea. O curte ca toate curțile de capitală. Case înalte, posomorite, cazarme fără de nici o notă veselă în întreaga înfățișarea lor. Par'că-ți zic de cîteori privești la ele: Mă rog, mă rog, mai cu cruțare, timpul e ban. Păcat că n'am un etagiu mai mult!...

Grigore se trezi din somn. Încet pe încetul începeau să i se lămuriască lucrurile dinaintea ochilor.

Prin odăița treceau pe nesimțite umbrele însērării. În colțul din față se putea vedea bine de tot cum se înserează. Era gol, numai pârte vărut alb.

Și albul se făcea tot mai întunecat. La început minjit. Cași cînd ai aduce noroiu de pe stradă și ai da cu el pe pârte.

Giamantanul, cu întreagă garderoba, stă deschis pe un scaun cu speteaza de jumătate ruptă. E plin de rufe. La o parte are pecetii de pe la stații.

Grigore începe să citiască. Dar și cititul l-a obosit curînd. Căscă din greū, fără să-și ducă mîna la gură.

Un ceasornic deșteptător începe să bată ceasurile răgușit. Pare un bătrîn cîrcotaș, căruia-l lipsesc dinții și scoate vorbele din piept, împreunate cu oftări și flegmă. Așa e el întotdeauna. Decite ori nu-l dă naibii stăpînu-său diminețile. Se pomenește cutremurîndu-și glasul necăjit și nu se oprește pînă nu întinde stăpînul mîna speriat de sub plapomă și nu-l ia pe sus, ca să-î astupe gura spurcată. Grigore se uită și acuma necăjit la el. Minutarul a prins de veste și se grăbește par' că și mai mult: tic-tic-tic. . .

Cinci seara . . . A pierdut prelegerea . . . Ce-î dus e dus. . .

De n'ar fi vremea asta îndrăcită. Ghete murdare și haine ciuruite de ploaie și aer umed, bolnav și cerul, — cerul ăsta posomorit îl mîncă cu zile.

Grigore se gîndește, își dă osteneală să gîndiască.

Prin minte îi trec, ca niște săgeți de argint viu, cîteva cuvinte.

„Domnule Grigore, ce mai faci?”

. . . Ce mai faci? . . . Zimbește singur . . . Ochii și-i închide pe jumătate și dinainte-i apare un cap de fată. . . „Domnule Grigore, ce mai faci?” . . . Și în cuvintele astea simple, pe cari Grigore obicinuia să le prefacă odinioară într'un schelet: subiect, predicat, etc. etc. i se pare că se găsește un miros de primăvară.

„La dracu! Om mare; nu ți-e rușine?” își zice după o clipă și se gîndește la altceva.

Prin fereastra deschisă încep să năvăliască umbrele de întunec: încet, încet. . . tiptil. . . aproape pe nevăzute . . . Par niște pungași isteți cu pași

Coriolan Brediceanu.

¹ Un capitol din nuvela orig. „Grigore“.

Vasile Damian.

largi, largi, de-o 180 de grade, cu picioarele crescute laolaltă, cu trupul lung și subțire. Grigore îi simte cum se furișează și nu zice nimic.

Pe fereastră se încovoiaie o foaie de ceapă, sub puterea umezelii. Sarea preserată pe-o gazetă se umezește și se adună. Și Grigore par' că simte cum se încovoie foaia de ceapă tot mai mult, mai mult.

Ploaia se aude cum cade pe coperișul caseilor. Cade în fășii — fășii. Se vede din pat ca fire de paijen. O răceală mai mare prin aer și ploaia asta blâstămată se va preface în fulgi de zăpadă . . .

E timpul suprem să înceteze murdăria asta de pe strade . . . Nu mai e de suferit . . . În Noemvrie și n'a nins încă.

Grigore își vede satul sub pătura groasă, lucitoare de zăpadă. Par'că aude scîrțitul zăpezii de sub tălpile săniilor de lemne. Și văzduhul e curat — cum poate fi mai curat sufletul unui om dela țară.

Prin fereastra deschisă se aud clopotele dela biserica din apropiere. La început se încearcă limba clopotului odată — de două ori — apoi pornește să vibreze văzduhul — bang — bang, bang, în mișcare ritmică, înfiorătoare, misterioasă . . .

Grigore gîndește: cîți oameni își fac cruce acum! Dar' gîndul îl părăsește cu desăvîrșire

Răcoreala îl atinge mai mult decît crucile și-și zice obosit: La ce naiba ai lăsat fereastra deschisă? Te pomenești cu un guturai strașnic

Se ridică din așternut, băgînd de seamă să nu-l murdăriască cu ghetele și pășește spre fereastră.

Prin odaie se văd numai conturile lucrurilor. Colo e patul cu plapoma roșie de bumbac, colo spălătorul de fier cu ștergarul, un oblong cenușiu, — colo masa de scris cu un scaun și soba în colțul drept, un ochiū gigantic de ciclop. Grigore se razimă de fereastră. Casele-cazarme nu se mai disting. Ici-colo licăresc lumini mititefe electrice, prin negura spălăcită, oarbă. De departe se aud signale de tramvai, dar și astea amorteșc prin negura ce le înghite fără de urmă.

Grigore gîndește, uitîndu-se în jurul său: De ași fi pictor, ași prinde tabloul ăsta. Un acvafort sur, cu punctulețe bolnave în fund, cu oblunguri și pătrate nelămurite, albe, mai închise, de tot întunecate. . . Și ași căuta să dau expresie și clopotelor de seară. Cam așa, — în fund — ași pune limba unui clopot, care se bate de marginea de aramă. . .

Dar limba clopotului părea că-i spune: „Dom-

Alegerea din Șomcuta-Mare: Tabăra lui Dr. A. Vajda-Voevod.

nule Grigore, ce mai faci?" Și din pricina asta și-a lăsat ideea neisprăvită. Cuvintele astea au început să-l ardă. La început i se păreau rumenite de o căldură primăvăratică. — Și iară caută să arunce la pământ cătușele acestor cuvinte și gândește într'altă parte.

Se vede băiat de gimnaziu. Pe-atunci purta încă cîrjă . . . Rîdeau toți camarazii de el. De citeori venia la școală, șontic-șontic, tartorul clasei se lua după urmele lui și umbla ca dinșul. Grigore plîngea atunci de ciudă și rușine. . . . Un singur camarad avea milă de Grigore. Venia lângă el și-l mîngăia pe părul creț, pe fruntea plină de pistruii . . . Intregă ciuda asta se pierdea însă, cînd era să răspundă profesorului . . . Ochi-i scinteiau, cuvintele curgeau de-a-valma, ca un torent, capul și-l ținea sus, ațintit drept în fața profesorului. — Era răsbunarea cea mai nobilă. Și-atunci tăceau cu toții, fețele îndrăcite arătau mirarea, spaima și ciuda față de omulețul ăsta, care se pricepea pe atît de bine la lecții, pe cît umbla de rău cu picioarele.

Și-și vede prietenul din nou. Acum tovarăș de universitate. Înalt, spătos, bine legat. O față energetică. Și aici sprijinitorul lui. Și aici pe urmele lui. Ghiță are o inimă de zur. Acum o lună a fost la dînsul și i-a zis, văzîndu-l cum trăește: „Dragul meu, așa nu mai merge. Am vorbit cu părinții mei. Ai un post de meditator la fratele meu Traian!" Și i s'au deschis porțile larg și l-au primit ca tovarăș de muncă, ca prieten al casei . . . Ce bunătate de om! . . .

Vasile Goldiș

Dar gîndurile astea îl părăsesc iarăși. Aprinde un muc de luminare pe masa de scris. Un ciob de oglindă îi prinde jumătate față. O față dureroasă.

Grigore n'are vreme să se priviască cu deamăruntul. Ajunge încet la geamantan, își scoate un guler curat.

În timpul ce-și schimbă gulerul și-și așează cravata în ciobul de oglindă, îl cuprind din nou în mrejele lor cuvintele surorii lui Ghiță: „Domnule Grigore. . . .” Dar acum s'a necăjit și „Domnul Grigore” de repețirea asta fără noimă și murmură necăjit printre dinți: „La dracu cu voi, e mai mult decît caraghios! . . .”

Își perie iute hainele. Mina stîngă stă pe moartă, bălăncănind în jos. Asta-i mina lipsită de putere. E stoarsă și slabă ca a unui copil de doisprezece ani.

Alegerea din Șomcuta-Mare: Ioan Coșea a lui Costan (împușcat de jandarmi).

Grigore aruncă ochii la ceas. Minutarul prinde de veste și începe mai răgușit și mai tare: tic, tic, tic, tic . . .

Iute măi trece vremea! Deja șase și un sfert. „La meditații!” se gîndește Grigore speriat din

visări, aruncă ochii pe masa de scris, pe care se vede o anatomie vechie, deschisă, stinge lumina și pleacă grăbit, clătîindu-se. În urechi însă îi suna mereu:

„Domnule Grigore, ce măi faci? . . .”

Horia Petra-Petrescu.

Deputații noștri.

— Date biografice. —

Coriolan Brediceanu, ales în cercurile Oravița și Bogșa-română. S'a născut în Lugoș la 5 Ianuarie 1850. A studiat în Arad, Beiuș și Pojon. Diploma de avocat și-a luat-o în Budapesta. Naționalist însuflețit și desinteresat, Brediceanu este conducătorul luptelor politice

ment. Brediceanu în cele măi multe procese politice, intentate ziarelor și bărbaților politici români din Ungaria, a primit sarcina de apărător și s'a distins prin pledoariile sale de valoare. Este membru al tuturor societăților culturale dela noi, deputat în congresele și

Dr. Teodor Mihali.

Dr. Iuliu Maniu.

bine organizate, ce Români din Caraș-Severin le poartă în reprezentanța comitatului. Pînă la 1892 a fost membru al comitetului național. În măi multe rînduri a fost candidat de deputat. În 1884 a intrunit, în cercul electoral Bocșa-română, majoritatea voturilor, dar, în urma volnicilor întimplante la actul alegerii, nu a ajuns în parla-

sinoadele bisericesti.

Vasile Damian, protopresbiter în Brad, deputatul cercului Baia-de-Criș, s'a născut la 6 Martie 1855 în Zlatna, comitatul Albei-inferioare. După terminarea studiilor gimnaziale la gimn. romano-cat. din Alba-Iuliași

Dr Aurel Novac.

a cursurilor teologice în Seminarul Andreian din Sibiu, a fost trimis (1878—81) la Viena, unde a absolvit filozofia. În Viena a fost casier, mai apoi președinte al societății „România Jună”, luind parte activă la toate mișcările tinerimii. La 1881 e numit profesor la gimnaziul român din Brad, la 1884 e instituit de protopresbiter al tractului Zărand, paroh primar al Bradului și director al gimnaziului din Brad, (pînă la 1894).

Dela 1884 încoace, dl Damian a dezvoltat o activitate neobosită pe toate terenele vieții publice. A reorganizat despărțămîntul „Astrei” și a muncit pentru propășirea reuniunii învățătorilor din districtul Zărand, a cărei președinte a fost multă vreme. Dela 1885 e deputat în Sinodul arhiepiscopesc și în congresul național bisericesc. Membru în reprezentanța comunală și congregația comitatensă, a luptat întotdeauna pentru drepturile Românilor. În calitate de delegat a luat parte la toate conferințele naționale.

În sesiunea trecută a reprezentat tot acest cerc.

Vasile Goldiș, ales în cercul Radna, s'a născut la 25 Noembrie 1862 în comuna Seleuș (com. Arad). Tatăl său Isaia Goldiș, acum în vîrstă de 80 ani, e preot gr.-or. român în Cermei, maică-sa a fost Floarea Cornea. Amîndoi bunicii, atît din partea tatei, cit și din partea mamei, asemenea au fost preoți. Familia e aceeași, din care și-a tras originea și Iosif Goldiș, fostul episcop al Aradului. Peste tot, toți Goldișeștii sînt din aceeași tulpină.

Vasile Godiș a învățat școala primară în Cermei (românește), Panatul-Noi (nemțește) și Arad (ungurește). Tot în Arad a terminat gimnaziul de stat, și în anul 1881 a depus cu distincțiune examenul de maturitate. Facultatea filozofică a făcut-o, 2 ani, în Budapesta și alți 2 ani în Viena. Examenul de profesor le-a făcut în Budapesta, unde a primit și diploma de profesor. În toamna anului 1888 a fost numit profesor la preparandia română din Caransebeș, unde a stat 3 ani, apoi 12 ani a funcționat ca profesor la liceul român din Brașov, unde a propus istoria, limba latină și literatura maghiară. În 1901 a fost pensionat și tot atunci consistoriul gr.-or. român din Arad l-a ales secretar.

Din tinerețe s'a indelețnicit cu literatura. Ca student în gimnaziu, în societatea literară studențească, dînsul a cîștigat cele mai multe premii prin lucrările sale literare, bine înțelese, scrise unghurește. La Budapesta, în societatea Petru Maior, la Viena în România Jună a luat parte intensivă la activitatea literară a tinerimii române adăpostite în sinul acestor societăți. A tradus în unghurește mai multe scrieri de Ioan Slavici și Carmen Sylva. În timpul cit a fost profesor a scris mai multe cărți didactice, dintre cari mai remarcabile sînt: Sintaxa Latină și Istoria Universală în 3 volume.

Șase ani de zile a fost secretarul societății pentru crearea unui fond de teatru român și în această slujbă a dezvoltat mare activitate, atît administrativă cit și literară, pentru înflorirea acestei societăți, de vre-o zece ani a luat parte aproape la toate adunările generale ale societății.

Alegerea din Șomcuta mare: Orfanii lui Ion Conj.

Dr. Nicolae Oncu.

Activitatea de publicist și-a început-o prin articole și foiletoane în Tribuna din Sibiu, apoi în Tribuna Poporului și Tribuna din Arad. V. Goldiș a început — se poate zice cu drept cuvânt — campania ziaristică pentru părăsirea pasivității și intrarea Românilor în activitatea parlamentară.

Este membru în comitetul societății pentru crearea unui fond de teatru român, membru în secțiunile literare și științifice ale Asociațiunii, deputat în sinodul eparhial arădan [în rîndul din urmă ales în trei cercuri] și deputat în congresul național-bisericesc al Mitropoliei gr. or. române.

Dr. Iuliu Maniu. Ales în cercul Vințul-de-jos (comitatul Albei-Inferioare). — S'a născut în Șimleul Silvaniei, la 8 Ianuarie 1873 din părinții Dr. Ion Maniu și și Clara Coroian, descendenții unor două vechi familii nobile. După mamă și nepotul lui G. Bărnăuțiu. Clasele primare le-a urmat și terminat în Blaj. Studiile secundare le-a făcut în Zălaeu în colegiul reformat. Studiile universitare le-a ascultat în Cluj, Viena și Budapesta, aici și-a trecut doctoratul în drept la 1896, iar censura de avocat, tot aici, la 1898. Astăzi e avocat în Blaj, iurisconsult al institutului de credit și economii „Patria” și profesor de drept la seminariul teologic din Blaj. E membru al comitetului național din 1897. Încă la alegerile din 1905 a fost candidatul aceluiaș cerc electoral, cînd a rămas în minoritate față de candidatul partidului liberal.

Dr. Teodor Mihali, avocat în Dej, deputatul cercului Ileana-Mare, s'a născut la 15 Martie 1855 în comuna Prislop (Kisbuny), fostul district al Chiorului. Studiile gimnaziale și le-a făcut în Baia-Mare și Cluj. În Cluj a urmat și cursurile juridice, terminîndu-le în 1880. Trei ani în urmă (1883) a fost promovat Doctor iuris, iar un an mai tîrziu (1884) a făcut censura de avocat în Tîrgul-Murășului.

Dr. Mihali este un important factor al vieții publice și culturale românești. El e întemeietorul și directorul executiv al băncii „Someșana” din Dej, membru a nenumărate societăți culturale românești. Român neșovăit, a luat parte activă la luptele noastre politice și a fost condamnat în procesul memorandumului la 2 ani și jumătate închisoare de stat.

Bărbat în floarea vîrstii, orator de forță, în parlament este ceea ce a fost viața întreagă: — Român devotat cauzei naționale.

În sesiunea trecută a reprezentat acelaș cerc.

Dr. Aurel Novac, deputatul cercului Sasca-Montană, s'a născut la anul 1856 în comuna Șumușcheș (comit. Arad) unde tatăl d-sale a fost preot gr. oriental. Studiile secundare le-a terminat la Beiuș și Oradea-Mare. Studiile universitare, doctoratul și censura de avocat le-a făcut în Budapesta. De 22 de ani e avocat în Biserica-Albă. În sesiunea trecută a reprezentat acelaș cerc.

Dr. Nicolae Oncu. Ales în cercul Iosășel (comitatul Arad). S'a născut la 18 Decembrie 1843, în comuna Risca, — pe atunci aparținătoare la fostul comitat Zaránd, iar azi încorporată la comitatul Hunedoara, — din părinți țărani. Studiile gimnaziale le-a urmat în Beiuș, Lugoj și Oradea-Mare, unde la anul 1867 a făcut examenul de maturitate. Studiile universitare le-a început și terminat la Universitatea din Viena, unde în anul 1869 a făcut examenul istoric, iar la 1871 examenul iuridic la facultatea de drept.

Mai tîrziu, pentru completarea studiilor, în anii 1872 și 1873, a cercetat universitatea din Bruxelles, — unde în anul 1873 și-a luat titlul de doctor în științele politice și administrative. În anul 1877 a făcut din nou la universitatea din Budapesta examenul iuridic din legile patriei. În anul următor 1878 a făcut la Budapesta censura de avocat, și tot în acel an și-a deschis cancelarie advocațională în Arad, continuînd praxa de avocat pînă la anul 1887, cînd a fost ales director executiv al institutului de credit și economii „Victoria” din Arad, în care calitate muncește și astăzi. De ani de zile e președintele comitetului parohial gr.-or. român din Arad, membru al consistorului, al Sinodului eparhial din Arad, și membru al Congresului național bisericesc, precum și membru la mai multe societăți și instituții culturale și filantropice.

Dr. Ștefan Petrovič, ales în cercul Zorlențul mare (comit. Caraș-Severin). S'a născut la 3 Aprilie 1859 în comuna Jabăr (comitatul Caraș-Severin). Studiile secundare le-a terminat la gimnaziul din Lugoj; fa-

cultura de drept la universitatea din Viena; iar în Budapesta, trecind din nou examenele facultății de drept, a obținut cenzura de avocat. E membru al sinodului diecezan din Caransebeș și jurisconsultul dieceșei. E membru în congregațiunea comitatului Caraș-Severin. A luat parte la toate faptele mai importante ale luptei noastre naționale. Dsa a fost apărătorul procesului intentat *Replicei*, a fost referent la adunarea din 1893 la Sibii și a fost unul dintre convocătorii congresului naționalităților din 1895. La ziarul „*Drapelul*” din Lugos a scris mai multe articole politice.

Dr. George Popovici, ales în cercul *Lugoj* (comitatul Caraș-Severin) S'a născut la 25 Aprilie 1862 în comuna Cliciova. Studiile și le-a făcut în comuna natală și Lugoj, unde în 1881 și-a luat bacalaureatul. Pe urmă a trecut la facultatea teologică din Cernăuți, unde și-a luat doctoratul în științele teologice la 23 Martie 1886. În anul școlar 1885/86 s'a înscris și la facultatea de filozofie din Viena, ascultând în același timp și cursurile facultății teologice romano-catolice și ale institutului protestant de acolo. La 26 August 1886 a fost numit profesor de teologie la institutul diecezan din Caransebeș. După un an fu ales protoprezbiter al Lugojului, în locul unchiului său, George Peștean. La 4 Octomvrie 1887 s'a căsătorit cu Elena, fata preotului Vasile Ianculescu din Iurești. În 8 Octomvrie 1887 a fost hirotonit întru diacon, iar întru presbiter la 12 Octomvrie 1887. La 25 Octomvrie 1887 a fost hirotesit și la 1 Noemvrie 1887 instalat protoprezbiter, în etate de 25 ani. Dela începutul carierei preoțești a fost ales membru în toate corporațiunile bisericești din întreaga mitropolie și anume: asesor în consistorul diecezan, senatul bisericesc, deputat la sinodul eparhial, asesor în consistorul mitropolitan, senatul episcopesc și deputat în congresul național-bisericesc, membru în diferitele comi-

siuni atit ale sinodului eparhial cit și ale congresului național bisericesc. A fost membru și vicepreședinte al partidului național român și președinte al clubului național-român al municipiului Caraș-Severin și orașului Lugoj. A îndeplinit funcțiunea de notar al clubului român din Caransebeș de sub conducerea generalului Traian Doda. E membru în principalele comisii comitatense și ale orașului Lugoj.

Domnul Dr. G. Popovici are deosebite merite pentru literatura bisericească și istorică. A scris:

1. Cuvintări bisericești. Caransebeș, 1898. Tom. I.
2. Religiunea și știința, disertație. Caransebeș, 1899.
3. Uniunea Românilor din Transilvania cu biserica romano-catolică sub Împăratul Leopold. I. Caransebeș, 1901.
4. Istoria Banatului. Budapesta, 1904. Prima lucrare asupra Banatului, despre care s'a vorbit în revista noastră (fără ca recensentul, dl I. Minea, să fi terminat darea de seamă începută).

5. Cuvintări bisericești. Tom. II. (sub tipar.)

Pe lângă aceste lucrări a publicat diferite articole neiscălite. Dsa este unul dintre cei mai distinși teologi ai bisericii noastre ortodoxe și unul dintre harnicii cercetători ai trecutului nostru.

Dr. Ștefan C. Pop, deputat al cercului electoral Șiria, s'a născut în comuna Șigău (comit. Solnoc-Dobica) la 1 Aprilie 1865. Studiile secundare le-a făcut la gimnaziul din Cluj și Sibii. Studiile superioare le-a urmat la universitățile din Budapesta și Viena. Cenzura de avocat a făcut-o în Budapesta. Dela anul 1891 e avocat în Arad. E cunoscut ca un jurist excelent. În viața publică, în calitate de avocat, s'a distins ca apărător în mai multe procese, dintre cari amintim procesul Slovaților despre răpirea copiilor (vezi „Zastava”), procesul memorandumului, procesul Iancu și „Tribuna” veche.

Dr. Ștefan Petrovici.

Dr. G. Popovici.

Dr. Ioan Suciu.

Dr. Șt. C. Pop.

A luat parte la conferința interparlamentară din Haga și Bruxelles (1894 și 1895), unde împreună cu neuitatul V. A. Ureche a apărut cu succes interesele neamului românesc. În congregația comitatului Arad s'a distins ca un aprig apărător al drepturilor naționale.

În sesiunea trecută a reprezentat acelaș cerc.

Dr. Nicolae Șerban, ales în Arpașul inferior (comitatul Făgăraș). S'a născut la 25 Iunie 1865 în comuna Voila, dintr'o veche familie nobilă. Studiile juridice le-a terminat în Viena și Budapesta. În 1892 a fost ales deputat și de atunci, în toate sesiunile următoare, a reprezentat cercul Arpașului în partidul liberal. După alegerile din acest an a intrat în partidul național român.

Dr. Ioan Suciu, deputat al cercului electoral Boroșineu, s'a născut la 1/13 Decembrie 1862 în comuna Șiștaroveș (com. Timiș). Numele original al familiei a fost Văcărescu, cel de *Suciu* îl poartă după strămoșul dsale care învățase meseria cojocăritului. Tatăl, precum și ambii bunici ai dsale, au fost pădurari erariați. Școalele secundare le-a terminat în Arad. Cursurile universitare le-a urmat în Budapesta. Diploma de avocat a obținut-o în Iunie 1889 tot în Budapesta; pe urmă și-a deschis cancelarie de avocat în Arad. Dela 1890 încoace e membru în sinodul eparhial din Arad; a treiaoră e ales membru al congresului na-

țional-bisericesc din Sibiiu. Tot dela 1890 e membru a congregațiunii comitatului Arad, unde a luat parte foarte activă pentru apărarea drepturilor neamului. A fost membrul comitetului național întregit, iar la 10 Ian. a. e. a fost investit cu distinsa onoare de a fi raportorul comisiunei de 40. A fost de repețiteori apărător în procese politice, mai pe urmă, în Octomvrie 1904, a apărut cu vervă „Tribuna” din Arad. A contribuit la fundarea băncii „Lipovana” și „Mureșanul” din M. Radna, al cărei iuriconsult e și astăzi.

În sesiunea trecută a reprezentat acelaș cerc.

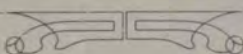
Dr. Alexandru Vajda-Voevod. Ales în cercul Ighiu-lui (comitatul Albei-inferioare). — S'a născut în Alparet (comitatul Solnoc-Dobica), la 27 Februarie 1872, din aceeași veche familie nobile din cări s'a născut și episcopii Bob și Lemenyi. După mamă e nepotul căpitanului Bohățel, din regimentul grănițerilor Năsăudenii, care în 1848, în calitate de deputat în dieta Ardealului, a protestat împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria. Studiile primare le-a făcut la unitari, iar pe cele secundare la gimnaziul român din Brașov, terminându-le la gimnaziul săsesc din Bistrița. În Viena a urmat medicina, luindu-și titlul de doctor în științele medicale. E membru al comitetului național din 1897. Împreună cu d-nii Dr. A. Vlad, Dr. N. Comșa, Dr. Iuliu Maniu, Dr. Victor Bontescu și I. Moția a propovăduit politica activității. La conferința din Sibiiu, ținută la 10 Ianuarie 1905,

aŭ și izbutit să li se primiască programul activist. Încă la alegerile din 1905 a fost candidatul aceluiaș cerc, dar a rămas în minoritate cu 35 voturi față de candidatul partidului liberal. La alegerile din acest an a primit și 51 de voturi ungurești. D-sa încă pe cînd era student în Viena a avut un rol de conducător. A colaborat la zierele „Tribuna“, „Dreptatea“, și a dat multe articole informative asupra chestiunii naționalităților din Ungaria în zierele vieneze.

* * *

Dr. Aurel Vlad, ales în cercul Orăștiei, comitatul Huniadoara. S'a născut la 25 Ianuarie 1875 în Orăștie, din părintii Al. Cl. Vlad, senator la magistrat, și Aurelia Barițiu, fiica lui George Barițiu. Școalele primare și secundare le-a terminat în Orăștie. Trecînd în 1893 exa-

menul de maturitate, s'a înscris la facultatea de drept a universității din Budapesta. În 1898 a fost promovat doctor în științele iuridice. Ca student universitar a fost întotdeauna în șirul conducătorilor. În 1899 a fost ales membru în congregațiunea comitatului Huniadoara, luînd parte activă la luptele naționale ale Românilor din acest comitat. La 1900, făcînd censura de avocat în Murăș-Oșorhei, și-a deschis cancelaria în Deva. În 1901, fiind ales director al institutului de credit și economii Ardeleana, s'a mutat la Orăștie. În iarna anului 1901, cu mai mulți tovarăși de idei, a întemeiat foaia „Libertatea“, care dela început a pledat pentru intrarea Românilor în parlament. În 6 Iunie 1903 a fost ales deputat cu program național român în cercul Dobra. În sesiunea trecută a reprezentat în cameră tot cercul Orăștiei.

PENTRU PÎNE.

Femeia albă, cu ochii negri, mama dulce a celor trei copii goi, privi în ochii gînditori ai soțului.

„De ce ești abătut, Radule? Ți-e rău? Ai ceva?“

Ca surprîns, Radu zîmbi trist.

„Ia, grija voastră mă pune pe gînduri cîte o dată.“

Sînt anî de zile decînd tot cu greul o duce și foamea întotdeauna a fost atotstăpînitoare în căsuța lui săracă. La început, s'a pus pe băut, ca să-și mai uite, dar cînd se desmetecia, vedea că tot dela gura copiilor săi luase.

În casa lui, pierdută într'o înfundătură din marginea orașului, e atîta liniște, iar copiii mărunții și goi par'că și ei gîndesc; și ce trist e să vezi un copil gînditor. Unul doarme ghemuit pe patul de scînduri.

E seară; afară e frig, dar zăpada flușturată de vînt a ajuns pînă mai aproape de geam, și de dimineață pic de foc n'a fost în casă.

Radu se urni de pe scaun.

„Un' te duci, Radule?“

— Mă duc... să mă 'ntilnesc cu niște tovarăși; e vorba să luăm niște lucru dela un boier.“

Eși pe ușă, în vreme ce nevasta îi da grijă să nu stea mult. Dupăce eși, oftă odată din greul, cași cînd ceva greul și neînțeles îi apăsa pe inimă: se îndoii pe loc; apoi porni atît de greul, cași cînd și-ar fi lăsat sufletul acolo. În dreptul geamului se mai opri odată și privi la lumina lămpii chipul slab și gînditor al soției.

A stat așa o bucată de vreme; nu putea pleca dela fereastră: da, asta era nevasta lui, Elena lui, și era așa de îngîndurată Elena, sărmana!

Ce făcu, ce dresă, că iar intră înăuntru. — Adecă oare

Alegerea din Somcuta-Mare: Pop Costan a lui Nicolae (Impușcat de jandarmi).

Dr. Nicolae Șerban.

ce-î dacă a intrat? Ce-ar putea ea să zică, dacă el s'a întors înapoi?! O fi uitat și el ceva. Și într'adevăr că a uitat s'o întrebe, dacă a doua zi se duce la spălat.

Dupăce Elena îi răspunse mirată, că nimeni n'a chemat-o să spele, el a rămas așa... prost în fața ei: Asta era Elena lui, sau nu mai era Elena. El foarte rar își săruta nevasta și acum ar fi vrut s'o sărute, dar cum? Ar fi vrut s'o îmbrățișeze; ar fi vrut să plîngă cu ea în brațe, dar asta era o prostie...

„Asta vream să știu, Eleno, dacă te duci mine la spălat sau nu,“ — și eși.

Nu s'a mai uitat pe geam; și-a închis ochii, cînd a trecut. Uf, îi era groază și scîrbă să se mai uite la casa lui.

Cînd a ajuns la răspintie, tot s'a mai uitat odată la căsuța lui scundă, vîrită 'n pămînt, singura casă, unde se mai zăria o lumină slabă.

A pornit-o 'nainte. Umbra lui se legăna, înotînd prin zăpadă pînă 'n genunchi. Coti pe o altă stradă. Era atîta liniște în mahala; doar

un fluer de gardist mai țipa din cînd în cînd, lung și par'că cobitor, în tăcerea mahalalei.

Ajunse pe o stradă mai principală; mergea încet și gînditor, înotînd greū prin zăpadă. Trecu pîntr'o mică piață, unde așteptaū trei trăsuri. Doi birjari invăluși în șube își mai aruncaū a lene din cînd în cînd cite-o vorbă, iar al treilea moșăia, legănîndu-se pe o parte și pe alta, pe capră.

Radu trecu și de aici înainte pe o stradă mai îngustă. La capul acestei străzi se vedeau în zăpada albă două umbre negre. Radu se îndreptă spre ele; se strînsēră apoi unul într'altul începură a vorbi pe șoptite:

„Să mai stăm, — zise unul dintre cei doi — e prea de vreme: abia s'o fi culcat. Peste vre-un ceas putem. Uite, să mai dăm roată pe strada asta. Știi, eșim tocmai acolo. Trebuie să ne mai uităm apoi prin prejur, ca să nu fie cineva sau vre-un sergent. De sergent s'avem grijă!

— Acolo-î adăpost, nu se mișcă nimeni!“ — zise celălalt dintre cei doi.

Inima lui Radu era strînsă.

„Măi, da să fiți oameni! — zise iarăși unul. Să nu vă zăpăciți! Să nu vă incurcați! Tu cunoști terenu, Barbule!

— Lasă pe mine! — răspunse acesta.

— Uite, mă baeți: Eū am să rămii la ușa servitoarei, că dacă s'o deștepta cumva... și-apoi de acolo vă pot păzi bine, iar voi intrați. Tu, Radule, tu știi cum să... Nu te 'ncurca, Radule, că te 'ncurci pe pielea ta! Sau intrăm în pușcărie pe toată viața, sau isprăvim ceva.“

Capul lui Radu îi vijia amețit și cineva îi se părea că-l strigă. Înaintea ochilor săi pare că s'arăta o lampă, la lumina căreia chipul slab al unei femei se frămînta în gînduri.

„Las' că știu!“ — răspunse Radu cam tîrziu, cu o prefăcătorie silită. Tot sufletul însă tremura 'n el. — „Măi fraților, să nu ne spurcăm sufletul — e păcat: om găsi noi de lucru. Haideți acasă. Ne așteaptă femeile!“

Aceste cuvinte îi sunau mereu în cap. La fiecare pas ar fi vrut să le spue tovarășilor: „Ne așteaptă femeile.“ Chipul iar i se arăta gînditor la lumina lampei. „Măi fraților...“ — și totuși nu putea să vorbească. Nu putea s'o scoată altfel cu ei la cale.

Ajunseră într'o răspintie, de unde mai cotiră

Dr. A. Vajda-Voivod.

într-o stradă mare, întunecoasă, și doar peste vre-o câteva case...

„Să nu stai mult, Radule!“ — și iar văzu chipul la lumina lămpii.

Se opri și se îndoi pe loc.

În colț, la brutărie, era încă lumină. Focul ardea mare, iar brutarul se lupta cu căldura, vîrînd lemne și așezîndu-le.

Cîteva pîni măi rămăseseră afară. În treacăt, Barbu prinse două dînd una lui Radu.

„Cum măi, cu pînea sub haină aveți de gînd să mergeți?“ — întrebă al treilea tovarăș.

Radu căută întrebător în ochii lui Barbu.

„Hai măi! — zise apoi nehotărît celuialalt. Pune și tu mîna pe o pîne și... om merge altădată.“

Radu nu putea acum să sufere ochii tovarășului, cari priviau surprinși și plini de minie.

„Lasă, că mergem mine!“ — zise și Barbu, și de voie de nevoie s'a înduplecat.

A trecut și el pe la brutărie... și s'a despărțit.

Pieptul lui Radu s'a ușurat acum de o greutate, care îi zdrobise sufletul. Pașii împiedecați ai lui străbăteau acum în mers nebușine străzile nămețite. Gîndul lui era acolo la căsuța lui rece — dar a lui — la aî lui.

Țipetul lung al fluerului părea așa de prietenesc acum. Iată și casa lui; tot lumină.

Cu sufletul plin de nerăbdare și cu ochii plini de lacrimi se repezi pe poartă: lumina era singură. Deschise ușa binișor: alături de copii, (îinind o mîna peste învălișul lor, Elena dormia dusă.

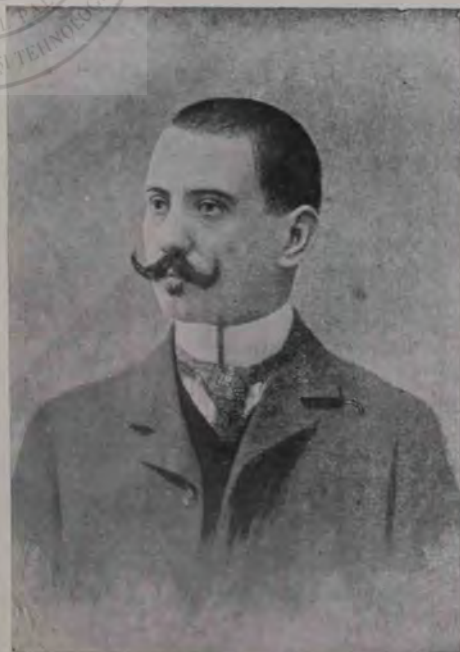
Radu rămase puțin în fața patului. Pieptul lui se zbuciuma în neliniște. Lacrămile îl podidiră; apoi, fără voie, împins de o putere mare, se plecă și-și sărută nevasta, cu toată fericirea și cu toată durerea sufletului său.

„Da ce e, Radule?“ — strigă Elena, speriată din somn.

Radu o îmbrățișă nebun, izbucnind în plîns.

„Ce ai, Radule?!“

— Am găsit de lucru, Eleno!... pe măi multe zile... și ne plătește așa de bine Eleno!... dragă Eleno!...“ Romulus Cioflec.

Dr. Aurel Vlad.

HENRIC IBSEN.

— Viața și operele lui. —

În sfârșit a murit și el. Bătrînul cu pieptul lat, statura dreaptă, cu fața severă, cu smocurile de păr alb, date mistic în bătaia vîntului, cu ochii necruțători, cari priviau scrupuloși prin geamurile ochielarilor, cu colțul gurii suzînd batjocoritor.

Figura lui e reprezentativă în istoria literaturii timpului din urmă. Ne împlinim o datorie consacînd acest articol memoriei lui. Că rîndurile ce urmează sînt mai mult informative, este evident. Despre Ibsen e greu să spuți ceva nou. Literatura despre Ibsen e vastă. Numai noi n'avem aproape nimica despre el.

Henric Ibsen s'a născut în a. 1828 (20 Martie) în orașelul Skien din Norvegia. Tatăl său era un neguțător cu trecere. Henric, după ce firma bancrotează în urma afacerilor rele, e silit să trăiască în împrejurări foarte nefavorabile. Amintirile sale din copilărie sînt dureroase și intuncate. Simburele viitoarelor sale opere dramatice zace de sigur în referințele acestea din tinerețe. Deoarece lipsiau paralele trebuincioase, Henric a fost silit să-și aleagă o carieră deja la etatea de 16 ani. Inclinațiile sale erau multiple. Voia să se facă artist, dar mizeria nu-i deschidea cariera într'un mod strălucit. Deoarece avea dragoste și pentru medicină — el viitor medic al sufletului omenesc! — intră ca lăcă la o spițerie în localitatea *Grimstad*, un tirgușor cu 800 locuitori, oameni solizi și bogați. În timpul liber începe să scrie poezii și să se pregătească pentru studiul universitar, cu toate că n'a putut trece bacalaureatul la timp. Anii 1848 și 49 îl entuziasmează și pe el: scrie poezii de îmbărbătare la adresa Danezilor și Ungurilor. Prima dramă „*Catilina*” apare în 1852, dar, pe lângă toată dragostea prietinelui care o tipărește pe spesele proprii, n'are nici un succes — ba e silit să o vîndă ca maculatură. În 1850 e în *Cristiania*, ca să se pregătească de examen. Aici scrie a doua piesă teatrală: „*Groapa Hunilor*” (1854) și redactează cu cîțiva prietini o revistă săptămînală cu prin-

cipii radicale. Neavînd revista nici 100 de abonați, e silită să înceteze.

Totuși, revista și piesele teatrale i-au făcut nume în viața intelectuală, căci în 1851 e numit dramaturg al teatrului nou-înființat din *Bergen*. Astfel scrie: *Noaptea Sf. Ioan*, (1853), *Doamna Inger din Oestrot* în (1855). *Serbătoarea în Solhang* (1856) și *Olaf Lilienkraus*. Toate dramele acestea sînt luate din istoria neamului său sau din viața națională și mai cu seamă a treia îl face cunoscut în cercuri largi. Din *Bergen* schimbă locul de dramaturg cu același post la teatrul național din *Cristiania*, în 1857. În vremea aceea se încinsese o luptă înverșunată pentru limba națională între Danezi și Norvegieni. Pe scena teatrului din *Cristiania* se juca numai în limba daneză. S'a pornit un contra-curent sănătos, s'a fondat o școală dramatică norvegiană, unde Ibsen e chemat ca instructor. E interesant a se ști că Ibsen era pe atunci un conducător al acestui curent și că fondează împreună cu *Björnson*, celalalt meteor luminos al intelectualismului nordic, „*Societatea norvegiană*” care e chemată să aperse arta națională contra influenței străinismului.

În *Bergen* scrie trei piese teatrale, cari au fost hotărîtoare pentru întreaga sa carieră literară: o piesă cu subiectul din *Edda*, apoi „*Comedia iubirii*” și „*Pretendenții de tron*”. Prima e o dramă în stil mare, a doua o satiră a stărilor sociale, a treia descrierea luptelor pentru coroana regală între regele *Hakon* și un pretendent ilegal. La reprezentarea pieselor amintite publicul își exprimă ostentativ displăcerea. Ibsen e ținta unor atacuri înverșunate — e disprețuit și respins dela o pensie, la care reflectase. În 1862 bancrotează teatrul norvegian. Ibsen e amenințat de mizerie crîncenă. În sfârșit exporează un stipendiū, în 1864, din partea statului și pleacă la *Roma* pentru ca să nu se mai reîntoarcă decît abia în 1891, după ce devenise deja o celebritate europeană.

Henrik Ibsen.

În Roma scrie trei tragedii filozofice și o satiră socială: „Brand“ (1866), „Peer Gynt“ (1867), „Împărat și Galilean“ (1873) și „Liga tinerimei“ (1869). Subiectele sînt luate tot din viața norvegiană. Ultima, reprezentată în Cristiania, e aproape oprită din partea publicului să se joace pînă la sfîrșit. Dela „Brand“ începînd este deja autor vestit.

În dramele următoare lupta contra societății și a principiilor ei false o poartă mai departe. „Stilpii societății“ (1877), „Nora“ (1879) și „Strigoii“ încep seria pieselor cari i-au asigurat numele în istoria tuturor literaturilor. În patrie au izbucnit din nou nemulțumirile față de critica lui I. Răspunsul îl dă I. în „Un dușman al poporului“ (1882), unde se apără vorbind pro domo. În 1884 scrie „Rața sălbatică“, trecînd și la simbolism. „Romersholm“ (1886), „Femeia mării“, (1888), „Hedda Gabler“ (1899), „arhitectul Solness“ (1892), „Micul Eyolf“ (1892) și „John Gabriel Borkman“ (1896) sînt ultimele drame ale lui Ibsen.

În 1868 se mută la Drezda, de unde trece la Stockholm și Kopenhaga. În capitala Norvegiei i se fac mari ovații în 1874. Studențimea aranjază în onoarea lui un conduct de torțe. Spiritul timpului se schimbă. Încep să priceapă și conaționalii lui valoarea artistică și etică a lui I. Din anul 1875 pînă în 1891 petrece Ibsen în München, cînd pregătindu-se pentru o călătorie la polul nordic și aflîndu-se în treacă prin Cristiania, îl cuprinde dragostea față de patria sa, și rămîne pentru totdeauna în mijlocul alor săi, cari acum îl apreciază — după merit. Ca o ultimă cărămidă la marea clădire ridicată de el, scrie epilogul „Dacă noi, morții înviem“ în 1900, un fel de ultimă confesiune a geniului său.

În anul 1898 și-a serbat jubileul de 70 ani. Întreaga lumea cultă a sărbătorit dimpreună cu țărișoara nordului pe unul din protagoniștii omenirii.

Anii ultimii ai vieții i-a petrecut pasiv, din cauza bătrînețelor. Viața, pe care o ducea în timpul din urmă, nu mai era viață ci vegetare. Independența Norvegiei i-a dat vre-o cîteva momente lucide. Ochiul i-a schințieat de bucurie și a strîns mîna aducătorului acestor vești, fiului său.

Ca să fie mare i-a lipsit încă ceva — moartea și a venit și ea să-l predea tovarășilor săi geniali.

Întocmai cum au fost înțeleși rău toți regeneratorii spiritului omenesc la începutul carierei lor, ba cite odată batjocoriți cum nu se poate mai brutal — tot astfel și Ibsen a fost pârtaș de o astfel de primire.

În evoluția gustului literar însă a început să se manifeste, deodată cu pășirea sa pe arena literară, o schimbare, înceată la început, dar care prindea tot mai mult rădăcini. Literatura dramatică stetea sub influența literaturii franceze — e vorba de timpul de acum 50 de ani. Dumas fiul, Augier, Ponsard, Sardou și toți acești „critici-poetici“ ai societății cu dramele lor înmuiate în lacrimi, țineau recordul. Loviturile de teatru sînt la ordinea zilei, declamații imposibile, scene cu zeci și zeci de persoane, cu multe amănunte întrețesute în acțiunea principală.

Aleg. din Șomcuta-Mare: Costan Berciū (rănit).

Și de odată apare Ibsen. La început publicul îl înșiră în aceeași categorie. Dramele sale nu sînt încă cele adevărate ibseniene. Mai tîrziu însă se produce tumult în mijlocul publicului. Omul ăsta e un naturalist cras. Nimic teatral, dar absolut nimic. În locul frazelor spălăcite și lipsite de miez, fraza concisă, care nimereste cuilul în cap — cum s'ar zice — fără de nici un înconjur.

În loc de acțiunea incurcată, o simplitate clasică. 4—5 persoane și alt. Dar ce este mai mult, în loc de critica ușoară, de salon, care se auzia în dramele la modă, o satiră mușcătoare și nemiloasă, o zbcicuire fără de nici o concesie. Un chirurg cu cuțitul de sexat în mînă. Și furtuna s'a pornit cu înverșunare. Erau mulți contra, mult mai mulți contra. Sfielnic se arăta cite unul ca aderent al îndrăsnețului norvegian.

Dar ghița s'a spart în curînd. Germanilor le revine meritul de a fi recunoscut marea importanță a lui Ibsen. A trebuit să vină tot un neam legat prin sînge de nordul friguros, ca să-l descopere.

E și natural. Nu e posibil, nici explicabil, ca neamuri întregi sudice, cu întreg intelectul lor, cu întreaga firea lor străină de felul de gîndire al omului nordic, să se

entuziasmeze de artă și procedeul artistic al lui Ibsen. Astfel au trebuit să vină Germanii să-l introducă în lumea literară.

Zola, Ibsen, Tolstoj, aceasta e trinitatea dela care a emanat evoluția spiritului literaturii moderne. Dela Zola a învățat lumea tehnica detaliului, descrierea amănunțită, cite odată dusă la un extrem bolnăvicios, dela Tolstoj drama de milieul a poporului de rind. Ibsen a început să țină atenția publicului încordată prin amănunte înșirate deja. Ce e mai ciudat însă: avea aderenți între cei mai incarnați naturaliști a căror principiu principal, (nu secundar) era: „Ceea ce vezi desemnează, fără de nici o notă personală, pată lingă pată, culoare lingă culoare”... Și acești aderenți au fost, afită timp orbiți de tehnica maistrilor, pină ce au venit alții și le-au deschis ochii. Poezia din operele lui Zola, Ibsen și Tolstoj, poezia, care există în paginile cele mai crase, n'au cunoscut-o decit tirziū de tot.

Mă voiū sili să dau vre-o citeva din principiile fundamentale ale pieselor lui Ibsen. Chiar și faptul că în locul dramaturgului ușor, care scrie de dragul publicului și numai cu scopul de a-l face să petreacă vr-o citeva ore rizind sau plingind, dar fără de a aplica nici o gândire mai durabilă, un efect mai pronunțat, chiar și faptul acesta arată ca Ibsen e mai mult decit un simplu dramaturg, de cum ne-am obicinuit să-l vedem pină mai deunăzi. Ibsen e un filozof în senzul strict al cuvintului. O maximă semnificativă a lui Ibsen sună: „A trăi însemnează a te lupta în tine cu năzărirea puterilor întunericului.”

„A scrie însemnează a ținea judecală cu ființa ta proprie.”

Individualistul absolut, Kant, are multe puncte de atingere cu Ibsen. Principiilor lui Kant și mai cu seamă principiului reprezentativ al lui (imperativul categoric) le-a dat Ibsen o haină mai plastică, luindu-le înfățișarea abstractă intrinsecă manualelor filozofice.

Ibsen e cel mai mare dușman al *minciunii* — întocmai cași Kant. Precum acestuia i se părea minciuna fenomenul clasic el imoralității, așa și Ibsen combate cu toată puterea convingerii minciuna. „In Brand”, „Gynt”, „Nora”, „Stilpii societății”, și mai cu seamă „Un dușman al poporului” aflăm tot atitea faze ale comentariului minciunii. Pe baza unei minciuni nu se poate crea nimic. Minciuna e tot ce e mai condamnabil în societatea omenească.

Atit legăturile sociale ale locuitorilor unui oraș, cit și legăturile între bărbat și nevestă trebuie să se bazeze pe adevăr. Adevărul trebuie susținut cu prețul singelui, cu îndrjrire dacă e de lipsă („Un dușman”), chiar și atunci cind o lume întreagă se revoltă în contra lui. Concluzia: adevărul spus pe față e idealul omenirii. Tare e acela care stă drept și spune adevărul, chiar și dacă e singur, nu e puternică masa potrivnică, ci el, căci *puternic e acela care stă singur și înfruntă minciuna.*

În *căsnicie* trebuie să existe adevărul. Relația dintre bărbat și nevestă să nu fie ca cea dintre stăpin și sclavă. Atunci cind se constată disarmonia în căsnicie, cind părțile nu se completează și nu se înțeleg, soluția cea

mai bună e despărțirea (Nora). Principiul acesta a stîrnit o literatură întreagă. Feminismul a cîștigat în Ibsen prin „Nora” un aderent fervent. Cind contrarii îl atacă, răspunde prin „Strigoii”, piesa cu efectul zguduitor — simți par'că planind răsbunarea zeilor din drama antică — și una din dramele lui reprezentative, arătînd unde duce legătura mincinoasă — la degenerare.

Pe lingă adevăr mai discută poziția singuratecului față de dumnezeire, dela complex: lumea incunjurătoare, ajunge la omul modern, la omul societății noastre. Și ca să-l caracterizeze nu are trebuință de lumea mare, orașelul natal, referințele sociale de acolo, odăița scundă, casa bancherului din portul maritim, cunoscut lui în toate amănuntele, acesta este microcosmul în care ne înfăoșează, ca ajutorul unei lupe măritoare, tot ce frămîntă inima omenească. La întrebarea: să fie omul sincer? Răspunde hotărît: da, căci numai pe baza sincerității se poate pune bază solidă societății. La întrebarea: Trebuie să-și sacrifice casa, familia, chiar și persoana sa omu, în tendința asta spre adevăr? el răspunde da. Are drept omul să sacrifice fericirea altora? Ce principiu/să urmeze în contactul social? Există o întoarcere dela decadența morală?

Lată o grămadă de întrebări la cari răspunde în special în piesele sale teatrale.

Și pe lingă aceasta un alt merit. Ibsen a dat expresia tipică a omului timpului său. Timpul nostru se oglindește cu prețziune în icioanele fidele luate cu afită măiestrie și sarcasm de Ibsen.

Lothar — biograful lui, — îl caracterizează astfel: „Popoarele germanice știu ce au intrupat în Ibsen. El e poetul dorului nostru după un timp nou, cu oameni noi... El e realistul cel mai neîmpăcat și cel mai nefricat și visătorul cel mai îndrăzneț al idealelor viitoare, un vecinic-cercetător după poteca adevărată prin întunerecul și neorînduiala zilei, în care zăcem încătușați. Și această temniță a noastră e împopulată cu caricaturi de ideale. I. e un nimicitor de idol și un căutător al Dumnezeirii, care — asemenea lui Falk din „Comedia iubirii” — caută să iasă din poezia întunecoasă de odaie pentruca să-și trăiască cîntecul în libertate. Să-și trăiască cîntecul — însemnează: să-și transforme arta în fapte și în muncă. Este un călător prin munți, care-și întinde minile spre soare, minți curate de preot și judecător. Astfel stă el pe prisma unui nou secol. În arta lui I. se reoglindează tot ce a ieșit la iveală în secolul trecut pe terenul gîndirii. Analiza sa a individului ne dă o sinteză a timpului. Realismul și romantismul, pesimismul și optimismul și individualismul secolului anterior, pe scurt toate curente, cari și-au căutat calea asemenea cataractelor spumegătoare peste pietrișul zilei, toate au găsit în I. pe omul, care le-a silit în serviciile sale. Și serviciul său valora pentru un timp ce are să vină și care va da omului, ceea ce este a omului — dreptul personalității sale.” (citat Lothar, Henrik Ibsen 1904).

Despre Ibsen s'ar putea vorbi încă foarte mult. Punctele atinse numai în treacă nu sînt capabile să ne convingă despre marea importanță etică și despre drama-

turgul I. Literatura noastră n'are pînă acum încă nimic referitor la evoluția dramei moderne. Să sperăm că se va încerca cineva de aici înainte a ne lămuri asupra acestor importante evoluții literare.

Ce ne privește pe noi, Români, legăturile noastre cu Ibsen și curentul ibsenian sînt nule. Literatura noastră dramatică, care e avizată încă la piese de cablu foarte dubiu, chiar pe scena teatrului nostru zis național, nu și-a găsit încă expresia adevărată națională, dar să mai fie influențată de curentul ibsenian. Și la dreptul vorbind nici nu avem publicul pentru așa ceva. Pentruca să înțelegi pe Ibsen trebuie să ai o doză bună de cunoștințe preliminară în arta teatrului, cunoștințe sociologice și încă multe altele. Noi încă la — „Năpasta“!

Influență palidă se observă în dramele dlui Hara-lamb G. Lecca și Leonescu. Caragiale mi se pare influențat mai mult de Tolstoi și Zola. Mă gîndesc la „Năpasta“.

Pentruca informațiile mele să fie complete, amintesc ce s'a publicat în românește din scrierile lui Ibsen: 1. „Liga tinerimii“ (Biblioteca de popularizare, trad. I. Hussar) Craiova; 2. „Un dușman al poporului“ (Grossmann); 3. „Strigoii“ (Antemirean), amîndouă „Bib. Șaraga“, Iași 1897; 4. „Stilpii societății“ și 5. „Nora“ (B. Marian) Craiova. (Samitca) (Nora publicată de același și în revista „Vatra“); 6. „Copilul Eryolf“ (E.

Maiorescu) 1895 retip. „Conv. lit.“; 7. „Ziua învierii“ (Dacă noi, morții înviem). (Chendi—Sandu) Orăștie, 1900; 8. „Rosmersholm“ (Popescu) „Conv. lit.“; 9. „Ion Gavriil Borkman“ (Val. Hulubei) Peatra-neamț, 1905; 10. Un volum de poezii trad. de poezii losif—Anghel.

Ași vrea să insist încă asupra unui lucru. Ca elev la liceul din Brașov, Dl prof. de limba română Dr. Blaga a avut fericita idee să ne citiască în clasă (VII liceală) la „teoria dramei“ „Stilpii societății“ și „Strigoii“. Țiu minte ce impresie zguduitoare au făcut asupra auditorului aceste puternice drame. Sînt sigur că procedeul dlui Blaga ar avea roade binefăcătoare aplicat fiind și la alte licee.

Și încă un amănunt caracteristic pentru noi și gradul nostru de cultură.

Aristizza Romanescu ținea să introducă pe Ibsen pe scena teatrului român. În memoriile ei găsesc pe pag. 332 următoarele rînduri, (e vorba de piesa Rosmersholm, una dintre cele mai bune ale lui Ibsen) „R. a fost așteptat mult și a plăcut puțin. Spectatorii s'au împrăștiat în trei: cei ce suporta, cei ce dormita și cei ce plecau... anotate de sfîrșitul piesii. Ba încă un ministru, cu reputație de cunoscător, a și strigat: — „Ce, Dzeu, frate! Știam că Românescul are gust.“

Tochmai că cu cîteva zeci de ani în străinătate! Va mai curge însă apă pe Dimbovița pînă va fi altfel...
Viena.

Horia Petra-Petrescu.

Mireasa mea albă cu chipul bălaiu,
Ascultă a nopții povață,
Minuni spune glia'n poveștile ei
Și tainele vieții ne'nuată.
Nu simți tu fiorul ce'n tremur prelung
Tresare 'n adîncuri de ape,
Răsufletul verii cum vine și 'n drum
Purcede vieții să desgroape!

E dragostea mare — ascunsa pornire
Ce sinul pămîntului poartă;
E ceasul cînd glia în truda ei mută
Învie-și lărina sa moartă;
E clipa cînd vechiul prisos de viață
În straturi de flori se adună.
Cînd bobul sfîlnic de spice resare
Zimbînd în poleiul de lună.

Noi sîntem copiii pămîntului bun,
Drumeți ai poruncilor firii,
Și 'n sufletul nostru-i același îndemn
Ce 'nvie pe cîmp trandalirii.
Stăpină e firea ce bolta aprinde
Și seamănă flori în dumbravă,
Iar dragostea noastră-i un picur senin
Din vecinici-i cîntec de slavă!

Lumina și cîntul nuntesc peste fire
În zvon de evlavie sfîntă,
Cu brîne de aur e bolta incinsă
Și iarba livezilor cîntă.
Azi lunca-i o mindră biserică largă,
Iar' plopii străjeri la irugă,
Par preoți cărunți în odăjdii de praznic
Cu brațe 'nălțate spre rugă...

Mireasa mea albă cu chipul bălaiu,
În fața lor blindă și dragă,
Smerită să-și plece genunchii trudiți
Și dragostea noastră pribeagă;
Și ceriul și glia ne-ascultă pe noi,
Și marginea zării albastre
Aprinde-o slioașă falcie de veghe
Și 'n drumul nădejilor noastre.

ÎN TRE STRĂINI.

S'au împlinit Joi trei săptămîni decînd a fost pe-aici bietul Moș-Liță.

Cînd l-am întîlnit, plecase de cinci-spre-zece zile de-acasă, pe calea cea mai lungă a vieții. Își încărcase doi călușei zbirliți mocănești cu doniți, ciubere și cercuri. Marfa lui toată făcea opt fiorini. Își legă opincile mai bine, luă sumanul cîrpit cu pînză groasă, în loc de pănură, legă de toarta unui ciubăr o traistă cu o bucată de mălaiu și făcîndu-și cruce de trei ori: „haid la drum, murguții mei“. — Și au pornit.

De douăzeci de ani bătea drumuri lungi cu doniți și ciubere. Dela Vidra, din munții apusenii ai Ardealului, lua calea peste ei spre Banat. Mergea tot pe jos, îndurînd cu răbdare greutatea drumului, vijeliile, ploile, frigul, lipindu-se adeseori și de hrană, numai și numai ca să se 'ntoarcă acasă cu ceva creștări pentru femei și copil.

Îi ziceau Moș-Liță, deși, după vîrstă, nu era să fie moș. Trupul slăbit, fața 'mbătrînită, toată sbîrcitură, părul cărunt, prăfuit; privirile șterse rătăcite, căuțind a resemnare; îmbrăcămîntea sărăcăcioasă, îi dădea însă înfățișarea unui moșneag trudit și necăjit, uitat de soarte pe aste plaiuri, să-l bată vînturile și furtunile vieții lui chinuite. Cine-ar fi crezut, privindu-l, că acest om oropsit de soartă a fost cîndva tînăr, rumen, vinjos, cu drag de viață și cu nădejdi în viitor?! . . .

De-ar fi găsit răgaz, ca oamenii 'mbuibaiți, dreptul l-ar fi avut mai mult decît ori și care, să stea să cumpăniască, să-și tragă soarta la răspundere. Că la adecă, pentru ce trebuia el și mulți soți ai lui să se chinuie așa din greu întregă viața? Osîndit la pribegie silnică, era robul păcatului de-a se fi născut într'o colibă de pe coasta Vidrei. Și tot pleca în lumea largă cu marfa lui de opt fiorini ca, vînzînd-o pe aceea, să ia alta și iarăși să plece 'n lume.

Opt fiorini! Ce sumă neînsemnată pentru cei cu dare de mîină! Pentru el, chin și trudă de cinci-șase săptămîni.

Ce-i sînt unui domnișor opt fiorini pentru împlinirea unei plăceri? Lui, sârmanul, îi era traiul pentru atîtea și-atîtea zile-amare. Și toate

necazurile, toate neajunsurile soartei măștere, le-a răbdat moș Liță cu sufletul împăcat, căci trudia pentru neastă și copil. Dar cine știe ce-or fi avut ursitorile de 'mpărțit cu părinții lui că amară soarte i-au mai croit. Cînd s'a întors odată acasă, a aflat cuibușorul gol. Murise Măria lui și la cîteva zile murise și copilașul. Cu ajutorul preotului bun și milos, neamurile i-au îngropat pe amîndoi, i-au însoțit la locul de pe urmă, i-au jelit și la nouă zile le-au făcut și pomană. La vederea căminului pustiit a rămas moș-Liță năuc, și trei zile nu s'a mișcat din prag, nevoind să guste nici mîncare nici beurtură. Mai apoi, desmetecîndu-se, își puse 'n gînd să se mai lupte cum va putea, pînă va plăti cheltuelile înmormîntărilor și va aduna cîtiva creștăriși, pentruca, la vreme, cînd Cel de sus îl va chema lingă ai săi, să i se poată face și lui îngropăciune cinstită. Alta, ce mai avea el de-acum pe 'lume?

Cînd auzia Moș-Liță că vre-o cumpărătoare îi află marfa scumpă sau proastă, nu se supăra, dădea din cap și zicea:

„Va fi, domnișoaro, va fi; (Pe toate femeile tinere și bătrîne le numia domnișoaro) dar venim de departe. De două săptămîni sîntem pe drum. Am plecat cu o bucăciță de mălai. . . E păcat să zici că-i rău ciubărul. Zău că-i păcat, domnișoaro. . . Păi, cum ți-i voia, nu-i nici-o supărare. Sănătate bună, domnișoaro, poate ne-om învoi de altădată.“

Moș-Liță, ca toți moșii, cînd îl întreba cineva de unde e, răspundea cu înconjur: „Po!, de departe de cătră Ardeal; nu știu d-ta.“

Cînd a venit întîiaoară la noi în curte îl întreba și eu:

„De unde ești, moșule?”

Mă privi lung; se socoti ce se socoti, apoi:

— De cătră Ardeal, domnișoaro.

— Din ce sat?

— De pelingă Abrud, nu știu d-ta de Abrud.

— Nu ești din Vidra, moșule? După port așa crede că ești Vidrean.“

N'apuca! să sfîrșesc, și privirile stîuse ale moșului păreau a se înviora; umbra trecătoare a unui zîmbet i se ivi pe buze.

„Fost-ai vre-odată pe locurile acele de știu?

— Am fost, moșule. Sint și eu Ardeleancă din Turda.

— Hm! — Și cum te-ai răslățit pe-aici? Domnul d-tale va fi avînd vre-o slujbă, vre-un meșteșug?

— E fișcal.

— Fișcal . . . fișcal. . . fișc . . .

— Advocat, moșule.

— Înțeleg acum. Hm, hm. Poi ce să faci? Cată să meargă omul unde poate trăi mai bine . . . Adecă ești din Ardeal!“

Moș-Liță rămase pe gînduri. În ochii și pe fața lui citiam compătîmire. Părea că se gîndește: „Ian vezi, eu peste trei săptămîni, dacă mi-a ajutat D-zeu, sint în satul meu, la coliba mea, acolo, unde și cîinii mă știu al cui și cine sint, pe cînd alții, sârăcii, rămîn aci, în veci de parte de vatra strămoșească.“

Iar se întristase moșu. Mie îmi era drag să povestesc cu el.

„S'a măritat domnișoara popii, moșule?

— Măritat. Tare vrednic om a luat-o.“

Bătrînului i se deslega limba, îi dobîndisem încrederea. Eși din muțenia caracteristică moșilor și se 'ncinse vorba 'ntre noi. Povestirăm mult și numai de Ardealul scump amîndurora. După ce „*tîrguirăm laolaltă*“ îl încălzii cu nițel vin, îi umplui traista cu merinde și o luă moș-Liță la drum, mai departe, tot mai de parte.

*

Sărmane moș-Liță! Nicî dorul acesta nu ți s'a izbîndit: să mori la vatra ta. Mă cuprinde jale cînd mă gîndesc, că el, bietul, cu firea lui

blindă și miloasă, cu alipirea mare de satul și de casa lui de pe coasta Vidrei, mă plîngea pe mine că sint legată în veci departe de Ardeal. Și jalea se prefăce în durere adîncă acum cînd știu că bietul moș-Liță nu are să-și mai calce pămîntul, nu o să-și mai odihniască trupul hodorogit pe scaunelul cu trei picioare la vatra din colibă.

S'a îmbolnăvit moșul pe drum, dar cu voință de fier își urma calea, să-și vindă marfa, să se întoarcă cu ciștig acasă. Pină aproape de Cubin a mers, cum a mers. De astădată era grea vînzarea. Iarnă. Oamenii lipsiți. Cine cumpăra ciubere de prisos? Un viscol puternic, o nămolire de zăpadă l-au apucat pe drum și l-a ajuns sfîrșitul, răslețit în lumea mare, prin Banat.

Oasele slăbite n'au mai putut duce povara vieții amărite și fără tihnă. Puterile l-au părăsit și și-a dat sufletul îngîinînd numărătorea zilelor cari îl mai despărțiau de Ardeal și de cîmîn.

Sărmanul moș-Liță! Se credea mai fericit decît mine, se mîngăia cu gîndul că el ajunge în curînd în Vidra lui, unde toți îl știau al cui și cine e . . . și cînd colo . . .

Mai știu, moșule, de nu va lucra soarta împotriva gîndurilor ce-ți treceau prin minte cînd mă compătîmiai? Mai știu, nu voi avea eu norocul de care, vai, fuseși lipsit? Mai știu, nu-mi va fi mie scris să-mi odihnesc capul în clipele din urmă ale vieții, să 'nchid ochii pentru somnul de veci, lingă vatra strămoșească, între toți ai mei cari mă știu a cui și cine sint?

Mai știu? . . .

Margareta Meșter.

CAVALUL.

Cu fruntea 'n nori șoptesc pe culme brazil,
Se leagănă cu creștetul de raze 'mpodobii.
Străjeri singurătății la hotare,
De veacuri pină astăzi neclintii.

Aleargă lin izvoarele pe vaduri,
Și-abia se 'ngînă codrii de arini,
Și-așterne noaptea umbrele pe dealuri
Și pace 'n somnoroasele grădini. —

Și-acum cînd tac și codrii duși pe gînduri,
Și-au adormit și luncile pe mal,
Ca din adînc de vremuri depărtate
Răsună 'n noapte plînsul de caval.

I. Comăneșteanu.

SCRISORI DIN BUCUREȘTI.

II.

— Fapte culturale. —

Sint patruzeci de ani de cînd Românii au primit la debarcaderul din Severin pe un tînăr prinț, căruia acum i s'au închinat ca unui Rege acoperit de glorie.

Istoria contemporanilor este totdeauna bînuită, uneori fără dreptate. Mai bînuită este atunci, cînd înșiși oamenii de fapte iaă în mîni peana de istoric, pentru a spune cum vād, sau de multeori cum ar dori ca faptele lor și-ale altora să fie văzute de viitorime.

Asupra celor patruzeci de ani de istorie română au vorbit atîți oameni și vorbesc atîtea acte, încît posteritatea nu va putea să greșiască nici în plus, nici în minus.

Istoricii de profesiune au și început să caracterizeze și această epocă, N. Iorga în Istoria Românilor, scrisă nemțește, D. Onciul într'un curs ce tocmai îl face la universitate și pe care asemenea am dori să-l vedem publicat.

Din toate aceste scrieri va reeși un adevăr: S'au pus pînă acum în 40 de ani atîtea temelii sigure pentru viitor, încît — oricîte probleme de fericire internă s'ar fi lăsat în sîma anilor ce vin — a fost cu dreptate ca marele entuziasm din zilele jubilară să fie așa cum a fost.

Decît, despre aceste serbări au vorbit și la voi toate ziarele: De ce le-am repeți aici și încă mai pe scurt? Iar despre cei patruzeci de ani „Luceafărul” va vorbi într'un număr festiv, închinat numai lor: De ce i-am lua înainte?

Mulțămindu-mă c'o scurtă amintire a serbărilor, imi veți da voie să trec la cîteva fapte culturale, care fac mai puțin zgomot decît faptele vieții politice.

* * *

Întîiul fapt de însemnătate este jubileul „Convorbirilor literare”.

Ele serbează patruzeci de ani de muncă grea și fericită și dată numai din inimă: pentru că în toți acești patruzeci de ani nici un colaborator al Convorbirilor n'a primit nici un onorar pentru orice-a scris; toți au scris de dragul limbii și-al literaturii și-al viitorului neamului, căruia literatura are chemare să-i însemneze scopuri și ideale. Rezultatul necontestabil este, că numai din grația luptei acesteia neamul a luat în literatură direcția sănătoasă ce o are acum.

Eu nu sint nici dintre cei ce nu cunosc istoria literaturii române, nici dintre cei lipsiți de pietate pentru acei înaintași ai Junimii, pe care cîteva istoriografi

literari — să le zicem așa, să le zicem cu generozitate chiar tuturora așa — cred că-i pot reinvia ca făuritori ai direcției, pe care Junimea a admis-o numai și-a dus-o la triumf. Triumful îl conced toți, originalitatea o contestă... istoriografii!

Cași cum Alexandru Russo și M. Cogălniceanu ar fi fost originali, cînd cereau să se scrie o limbă poporană! Cași cum această discuție a limbii poporane și limbii literare n'ar fi existat și înainte de ei! Cași cum în vremea cînd aceeaș controversă era discutată de Greci, pe la 1800, Văcăreștii și Eliade nu se gîndiseră serios la ea, ajungînd la aceeaș concluzie cași Russo, cași Cogălniceanu, cași Junimea. Cași cum n'am putea merge și mai departe în susul tradiției!

Altul este criteriul: unde s'a mai scris atît de consecvent popular ca la Junimea? Și cine-a putut lăți obiceiul de-a scrie așa în măsura, în care l-a lăfit Junimea? Nimeni!

Aceasta o știm noi, Ardelenii, mai bine decît alții. Pe Coșbuc nu l-a produs doar Cipariu, pe Iosif nu Bărnuț, nici pe Goga Mureșianu. Ei au crescut în duhul literaturii născute sub înîriurirea Convorbirilor.

Între Convorbirile, care veniau — dela Schopenhauer și dela Heine — cu batjocurirea patriotizmului naiv, și între patrioții declamației din București și Ardeal, a fost o întrecere, în care unii au reușit să închege ce este mai patriotic decît orice: o limbă unitară-literară, pe care azi o avem, iar ceilalți, declamatorii, au adaos puțin la această temelie de viitor. Batjocura fusese însoțită de fapta pozitivă a oamenilor care pot, care creează și de-aceea batjocura, care ar fi putut să și lipsiască, se va erta.

Firește, vremile se schimbă.

Deosebiri de scriere nu mai există: Forma, limba nu se mai discută.

Ca puncte de diferențiere, de deosebire, rămăseră principiile.

Au rămas?

În numărul jubilar s'a publicat un articol principal, iscălit de dl Mihail Dragomirescu și aprobat, mi se pare, și de alți Convorbiriști. Articolul poate să cîștige oarecare însemnătate — în cazul unei schimbări în direcția Convorbirilor. Pentru că este sigur că actualul director, care jertfește din timpul său pentru a îngriji de apariția regulată a revistei,

dar care-și lasă, de dragul acestei reviste, în părăsire unele lucruri mari de specialitate, de istorie și slavistică, vrînd-nevrînd va socoti odată ce este timpul să se dedice cu tot sufletul numai acestora; și-atunci d. Mihail Dragomirescu poate să vie...

Aceasta ar strica însă o bună socoteală. Acum gruparea dela Sămănătorul dă un ajutor de colaborare Convorbirilor. Simpatii de direcție și personale l-au făcut cu puțință. Dar atunci? Atunci — cînd, nu se știe — va fi poate cum prezice dl Iorga în articolul său despre jubileul Convorbirilor:

„Astăzi „Convorbirile” nu trăiesc numai fiindcă au trăit, ci fiindcă înfățișează o formă neapărată a culturii noastre. Dacă nu se vor îngădui articole, ca acela din nrul jubilar al dlui Dragomirescu, menit să tulbure viața de înțelegere în redacția însăși, ele vor apuca și cinzeci de ani și încă multe jubileie și vor primi și atunci urări, nu exagerate, dar cu totul, dar călduros sincere, ca acele ce i se aduc în aceste rînduri”.

Fiind-că aceste sînt rîndurile cele mai supărătoare în tot ce s'a scris acum despre Convorbiri, am crezut că-i bine să le explic.

În adevăr, certarea din partea — vrășmașilor Junimeii nu poate supăra. Puțin vrășmași, puțină certare și — încă ceva:

Nu orice clopoțel
Va crește glas de clopot.

* * *

Fapta a doua.

Societatea Transilvania a dat un mic concert împreună cu o conferință a d-lui N. Iorga și recitațiunii de artistul Toneanu. Flautistul Milea (din Poplaca) a cîntat, mi se pare întia oară în București. Cei dintîi nu se mai laudă; cel din urmă răsare acum și, după părerea tuturor specialiștilor, are un răsărit admirabil.

Producțiunea aceasta a fost o încercare. Deși s'a înghebat cu disprețul orî cărei reclame, totuși a fost de față un public număros și ales. Cele ce vor urma vor aduna de bună seamă și mai multă lume, deoarece există în adevăr o lume, care prinde bucuros prilejul de-a asculta ceva nou despre Ardeal, din Ardeal.

Societatea se gîndește însă și la alte mijloace menite să sporiască lucrările sale. Direcțiunea ce-o vor lua este, mi-se pare, următoarea: Membrii societății și mai ales membrii comitetului sînt convinși, că Ardealul nu are încă destule legături ideale nici cu străinătatea, nici cu România chiar. De aceea a da stipendii numai pentru străinătate, pentru a susține studenții numai în apropierea celor mai mari centre de cultură liberă, modernă și departe de atmosfera ungarită a instituțiilor din Ardeal și Ungaria, este o idee ce se va impune. Părăsind

micile ajutoare, ce se dau încă — pentru că nu se pot tăia deodată — meseriașilor, părăsind și obiceiul de-a ajuta în sens filantropic și concentrînd toate mijloacele numai în vederea creării de bărbați, care să reprezinte cele mai mîntuitoare curente moderne în știință și 'n viața practică, societatea Transilvania va lucra pentru un import de idei și ideale, care sînt mult mai de nevoie, decît d. e. încă unul sau doi meseriași într'un oraș, unde el s'ar face și fără acest ajutor, deoarece viața duce, ori de cîte ori ar voi să ar fi de folos, pe drumul luminelor moderne.

Pentru lucrările viitoare ale societății nu este fără însemnătate încercarea ce tocmai se face, ca numărul membrilor să fie sporit. Pentru a pune publicul în cel mai autentic chip în cunoștință cu înțitul mijloc întrebuintat în vederea acestui scop, cred că faceți bine să publicați următoarea scrisoare adresată foștilor stipendiști ai societății. Ea concretizează o idee a noului casier al societății, care este Inginerul N. Galea:

„În numele și din însărcinarea societății „Transilvania” ne luăm libertate a ne îndrepta către d-voastră cu o rugare, pe care sîntem siguri că o veți aprecia ca îndreptățită și mai ales folositoare națiunii și prin urmare din două motive vrednică să fie ascultată și de d-voastră.

„Adunările generale ale „Transilvaniei” au discutat mai des faptul, că tinerii ce au fost odată ajutați de ea nu se văd în lista membrilor ei, deși ajunși bărbați cu rost în viața publică, ar putea să figureze cu destulă ușurință între acei oameni care să contribuie cu cîte ceva la întărirea societății și sporirea activității ei.

„Trebuie să mărturisim că această lipsă de interes este o durere pentru acei bătrîni, care sînt și astăzi stîlpii ei și o cauză de pesimism pentru tinerii, care au intrat mai de curînd în societate, pentru a putea la timp să ia moștenirea meritoșilor bătrîni: Tuturora li se pare că se află în fața unui simptom de lipsă de solidaritate.

„Nimic n'ar fi mai potrivit să dea dovadă, că această părere nu are temelie, decît intrarea ca membri ajutători în societate a tuturor, pe care acest apel îi privește. E o chemare sub un steag național, o chemare spre o lucrare menită să susție legăturile între Românii din Regat și cei din țările vecine, prin urmărirea scopurilor culturale comune, o chemare care onorează și pe cei ce cheamă și pe cei chemați.

„Gîndul nostru este mărturisit cu claritate.

„Gîndul Dumneavoastră în chestia, la care voim să vă interesăm, îl vom afla — așa sperăm — din

răspunsul, pe care veți avea de sigur și bunătatea și graba de a ni-l trimite cât mai curînd..."

* * *

A treia faptă este apropiata deschidere a expoziției jubilară, clădirile de căpetenie sînt sfîrșite: ele sînt o desfășurare frumoasă, uneori impunătoare de motive de arhitectură națională. Priveliștele din toate părțile sînt multămitoare, vre-o două te opresc chiar mult în loc.

Transilvania este cam ascunsă și prin ferestrele înguste ale pavilionului pătrunde o lumină slabă. Bucovina se ține aproape de pavilionul austriac și a dat căscioarei sale forma unei biserici.

Încă nu-i de văzut nimic, încă nu s'au așezat nicăiri obiectele, care-au început a sosi în istoricul și pînă mai cînd era atît de părăsitul cîmp al Filaretului. Despre acestea voiî vorbi însă mai pe larg în scrisorile următoare.

Mergînd spre Filaret — cîmpul s'a numit astfel după numele unui mitropolit Filaret —, mă gîndiam la viața care se va desvîli acum în acest cîmp, pe unde, dacă nu erai din partea locului, nu treceai decît pentru a petrece pe cineva pînă la cimitirul Belu sau pentru a urca un deal ca să ajungi în gara Filaret. Și cînd te abăteai, ce găseai? larba pîrlită de soare și doar niște Olteni tragînd un Șanț în margine de drum, iar mai încolo micii ștergari ce-și vîd de jocuri fără a simți arșița ori praful...

Odată era o viață mai bună pe aici!

Dați-mi voe s'o povestesc, pe scurt, pentru-că este vrednică de poveste, ca orice fragment, oricît de mic or fi, din ce-a fost cîndva viață românească. Se găsește, în ce voiî spune, și o mică po-triveală cu viața ce se va desvîli chiar acum la Filaret, unde se vedea și alteori ce putea produce viața economică a capitalei.

Cîmpul Filaretului era pe la începutul veacului trecut locul de plimbare al noroduului. Boerii mergeau la Herăstrău, dela celalalt capăt apus al orașului vre-o jumătate de milă înainte. Mergeau prin praf — copaci nu erau să dea umbră și acolo găseai ca adăpost un chioșc. Și mergeau. Nu se amesteca cu noiodul care mergea la Filaret.

Pe unde duce acum tramvaiul, prin dosul mitropoliei, era „promenada“ Filaretului, pe unde numai nația se plimba Duminecile și sărbătorile. Era o promenadă plăcută, cu alee destul de frumoase. Așa o descriu călătorii și străinii ce-au petrecut în București.

Așa fiind, era firească urmarea, ca și breslele să petreacă tot la Filaret.

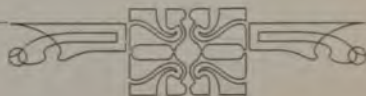
Ele nu făceau expoziții ca astăzi, dar în loc de fabricate expuneau pe maeștri tineri, să-i vază toți, să-i știe toată lumea. Bun obicei, fără indoială. Și dacă nu se va mai fi ținut după 1839, cînd l-a descris I. Eliade-Rădulescul, el și-a dat sufletul la 1814, cînd tinărul Eliade l-a văzut.

Iată dar și descripția, din care se vede ce expuneau vechii breslași la Filaret:

„Era odată obicei în țara noastră, și frumos obicei! Am apucat și eu în copilăria mea o sărbătoare ca aceasta ce se zicea că se face la 15 ani odată. Toți zidarii, dulgherii și timplarii, adică toți care contribuiesc spre zidirea unui oraș sau unei societăți, se aduna la un loc, gătiți în cele mai bune ale lor haine. De aici pleca în număr de mai multe sute, cu muzica înainte, fiecare isnaș cu steagul său și cite doi, doi; și se ducea la Filaret-unde întindea o masă foarte mare, minca și bea închinînd în simplitatea lor și pe urmă se scula fiecare meșter și făcea cunoscut în vileag pe ucenicii ucenicilor și calfele lor, ce au învățat meșteșugul și acum sînt și ei meșteri. Astfel se isprăvia ospățul. De atunci sînt 25 de ani și n'am mai văzut aeea sărbătoare și păcat ar fi să se uite un asemenea de frumos și emblematic obicei“. (*Curierul românesc*, 1839, Ianuarie 17).

Obiceiul dela Filaret a reînviat! Dar în ce formă! Eliade însuși s'ar șterge la ochi și-ar spune de bună seamă că așa frumos nu l-a visat.

Filaretul este astăzi un loc, care va lăsa tuturor celor ce-l vor vedea impresii, pe care Româniî trebuie să pue preț și să le caute cu orice preț.

CRONICĂ.

Numărul viitor va apărea pe la sfârșitul lui Iulie, în mărime de peste 100 pagini. Va cuprinde istoria neamului românesc dela izvodirea lui pînă în zilele noastre. Pe lângă aceste va avea articole informative asupra domniei Regelui Carol I. și activității Reginei Carmen Sylva, nuvele și cronici. Coperta va fi lucrată cu motive de țesături țărănești, în mai multe colorii, iar în corpul revistei vor fi numeroase ilustrațiuni privitoare la Domnia Regelui Carol I.

Coperta acestui număr e lucrată de dl P. Poenariu, pictor în Viena.

† Florian cavalier de Porcius. La 30 Mai n. s'a stins, în Rodna-vechie, în vîrsta de 90 ani, Florian cavalier de Porcius, botanistul român cunoscut departe peste hotarale țării. Fl. Porcius s'a născut în Rodna-vechie, la 16/28

† Florian cavalier de Porcius.

August 1816 din părinți grăniceri. Studiile și le-a început în școala normală din Năsăud, le-a urmat apoi în liceele din Blaj și Cluj. Murind moșul său, parohul din Rodna Gerasim Porcius, care-l susținuse, e silit să-și întrerupă studiile, trece la preparandia din Năsăud și în 1839 e numit învățător la școala românească din Rodna. În 1844 s'as-

cuzii Stur; Festuca Porcii; Hieracium Porcii; Thymus Porcii). Colecția lui întie de plante a ars în 1848. Colecția de plante, rămasă după el, e bogată în plante nu numai indigene, ci din toate țările Europei. Lucrarea sa: „Enumeratio plantarum phanerogamicarum districtus, puondam Nassodiensis” a fost premiată (1880) de „Asociațiunea” din Sibiiu. A mai publicat „Diagnosele plantelor fanerogame și cryptogame vasculare” (Ed. „Ac. Rom.” 1893). A mai colaborat la deosebite reviste de specialitate.

Înmormîntarea nonagenarului botanist a avut loc la 1 Iunie în Rodna-vechie, în prezența unui public numeros.

Pentru țărani de Nicu Stejărel, e o broșură de 149 pagini, pe care o recomandăm călduros preoților și învățătorilor dela sate spre a o răspîndi printre țărani, cari, citind-o, vor avea și folos și plăcere.

Ca orice carte, își are și aceasta părțile slabe. Așa de pildă, în anecdota „Păcală la drum”, e bătător la ochi faptul că birtașul poate lua pe un jidov pierciunat cu nas coșoțat drept frate al lui Pacală, românul neaș, cînd e atîta deosebire, și trupească și sufletească, între aceste două rase. Apoi în ce privește limba, autorul nu se ține cu sfințenie de cece făgăduiește în prefață, nu întrebuițează numai graiul poporului. Ce știe țăranul de neglijare, convorbiri, confusiune? Țăranul zice a urma iar nu a continua; zice povestind, nu conversînd; nîncetat iar nu continu; clevetind, nu criticînd. Țăranul se încredințează, nu se convinge; nu dispăre ci pierde să-și se face nevăzut; lui nu-l succede, el isbutește; nu se ocupă ci se indeletnicește; nu-și face conta ci socoteala; nu știe de abis ci de prăpastie, nu de momente ci de clipe; nu de ocazie ci de prilej ș. a. m. d. Afară de acestea și încă citeva greșeli mărunte, cari ușor se pot îndrepta la o a doua ediție, cartea e bună, cuprînzînd povești pline de morală și învățătură.

Expoziția din București. Am reușit să scăpăm de sub necrotirea tricolorului roșu-alb-verde. Ne-ar fi fost și rușine să ne prezintăm fraților din Regat sub coperișul celei mai urite clădiri din expoziție, care e pavilionul unguresc. Ne pare rău că țara noastră s'a făcut de ris cu baraca ei de scinduri, mîzgălită cu tulipanî, care place numai presei ungare. Aceasta, după ovreiescul ei obicei, spune cetitorilor naivi, că pavilionul unguresc e o podoabă a expoziției și că toate frumsețile expoziției românești sînt a se atribui concetățenilor noștri de bun gust.

Fără concursul și participarea lor, de sigur, că întreagă expoziția n'avea nici o valoare. Publicul românesc, ducîndu-se la București, va putea controla informațiile presei ungare, pe care o citește și o plătește cu atîta dragoste. — Noi, Românii din Ungaria, avem un pavilion al nostru, o căsuță modestă, cu poartă românească, unde am adunat tot ce ne-a îngăduit hărnicia și împrejurările. Mai bogăți și mai desăvîrșiți sîntem în țesături, cusături și porturi, secție, care e aranjată de d-na Maria Cosma

din Sibiu. M. M. L. L. Regale și A. A. L. L. Princiare au admirat mult podoabele noastre artistice și d-na M. Cosma a avut un gând fericit atunci, când a oferit M. S. Reginei, în semn al aducerii aminte de noi, albumele de cusături și țesături ardelenesti, lucrute cu o desăvârșită rigoare artistice de d-șoara Minerva Cosma. Noorul nostru a vrut ca pagina uneia dintre aceste comori artistice țărănești să fie împodobită cu scrisul minei cîntărețului plugarilor și clăcașilor ardeleni. E o înălțătoare înfrățire a lacrimilor și nădejilor noastre din cîntece cu lacrimile și nădejile „cusute în pînza albă”. Scrisul minei e cel următor:

Maiestății Sale Elisabeta

Regina Țării-Românești

În semnul iubirii celor de departe.

AȘTEPTARE.

Majestății Sale Reginei Poete Carmen-Sylva

*În umbra plopilor cărunți
Străjeri bătrîni la casă,
Cu ochii umezi și frumoși
O fală stă și coasă.
Drumești se miră 'n drumul
(lor
De mîinele măiestre
Și de minunile ce dorm
În lada ei de zestre.*

*Pribeaga blîndului amurg
De peste deal se lasă,
Urzindu-și tortul argintat,
În firul de mătasă.
Ea vede 'n ochii osteniți,
C'o lacrimă se cerne,
Că 'n urma meșterului ac
Șirag de flori s'așterne.*

*Se scutură cărunții plopî,
Durerea ei îi doare,
Și frunze cad pe pînzele
Sfielnicej fecioare.
Ea-și împletește-un dor
(pribeag
În florile cusute
Și coasă 'n firul alb de în
Nădejile ei mute.*

*În farmecul netămurit
Al nopților de vară,
Vrăjite iele 'n drumul lor
Un vis îi arătară;
E chipul unui Făt-Frumos
Și mai presus de fire,
Orfanej fete, din botez,
Urzit să-î fie mire.*

*Și ielele i-au spus cuvînt
„Tu coasă la năframă,
Căci într'o țară 'n răsărit
Te înțelege-o mamă.
Cînd vei găti năframa ta,
Să i-o trimiți să știe —
Și craiul tău bălan din vis
Ea ți-l trimite ție.”*

*De-atunci cu acul ei trudit
Ea firele imparte,
Gîndind la chipul bun și
(sfînt
Al mamei de departe.
Din vise, 'n așteptarea ei,
Ea-și face mindra salbă,
Sînt numai lacrimi și
(nădejdi
Cusute 'n pînza albă.*

Octavian Goga.

D-nele Maria și Lucia Cosma, d-șoarele Minerva și Hortensia Cosma și dl O. Goga au fost invitați să aducă în persoană la palat albumele prezintate M. S. Reginei în expoziție. Noi considerăm această audiență ca o înaltă distincțiune a artei noastre țărănești și a bogăției noastre de talente, cari au făcut cu puțință reprezentanților de azi ai neamului nostru să urce treptele palatului regal din București. E un îndemn și o mindrie pentru noi toți această rară apropiere.

Henric Ibsen, *Poezii*, traduceri de Șt. O. Iosif și D. Anghel. București, 1906. Activitatea poetică a lui Ibsen e foarte puțin cunoscută. Trebuie să fim mulțumitori poezilor dela *Sămănătorul* că ne-au dat o parte din creațiunile lui în traduceri bune, cum a fost și volumașul din Verlaine. Ibsen e un poet subiectiv în toată puterea cuvîntului și în poeziile lui regăsim notele intime ale sufletului cari sînt preluțiile activității lui de mai tîrziu: poet îndrăzneț și judecător aspru. În iubire ca și în viață n'a cunoscut firea oamenilor mediocri. Pe lângă aceste poezia lui, ca și întreaga lui activitate, e națională; rădăcinile personalității lui sînt adînc înfipite în pămîntul patriei sale. E un model pentru școala nouă în literatura noastră. Cele mai frumoase și mai puternice dintre poeziile lui sînt tocmai cele naționale, dintre cari poezii noștri n'a-ău tradus pe nici una. Bucata „Terje Vigen” dovedește un puternic talent epic, pe care nu-l regăsim în altă bucată. Din volumul de traduceri reproducem una la întimplare.

EPIGONILOR.

*Cu glas înalt slăvindu-l gloata
acum în jurul lui se strînge —
Dar slava lui și-a cîștigat-o
vărsîndu-și nobilul său sînge.*

*Și torța care a purtat-o,
călăuzindu-vă prin ceață,
Din mîni i-ați smuls-o cu puterea
și l-ați lovit barbar în față.*

*Jar spada lui strălucitoare
ce v'a deprins s'o faceți roată,
Spre pieptul lui viteaz a 'ntors-o
nesocotita oarba gloată.*

*Și dac'a dus război de moarte
cu ceata spiritelor rele,
L-a dus în van, căci voi și astăzi
sînteți toți prietini buni cu ele.*

*Ci totuși mai găsiți cu cale
că vi se datorește vouă
Comoar' acestul suslet mare
s'o împărțiți ca ei în două ?*

*Înlături dar cu-atîta vîlvă,
căci n'amăgiți pe cei străini:
Lăsați-l ca să doarmă 'n pace
pe cel încununat cu spină !*

Reuniunea femeilor române Sălăgene. La 26 Iunie a. c., a avut loc în Șimleul-Silvaniei jubileul de 25 ani al acestei reuniuni. Rezultatul muncii neobosite desfășurată de reuniune, în acest păttrar de veac, e îmbucurător și de mare importanță pentru românismul din Sălăgiu. O schițare istorică a frumoaselor străduințe e de sigur de-un interes obștesc. În Dec. 1879, d-na Emilia Pop se adresa președintelor reuniunilor din Brașov, Făgăraș și Zărnești, cerîndu-le statutele și îndrumări pen-

tru înființarea unei reuniuni. Apoi în înțelegere cu dl G. Pop de Băsești, cu fiica sa, d-na Elena Hossu-Longin, prezidenta reuniunii femeilor din Hunedoara, și cu dl Andrei Cosma convocară la Băsești (21 Februarie 1880) toate doamnele române din Sălăgiu și discutară fondarea reuniunii. La 20 Ianuarie 1881 s'au alcătuit statutele, înaintându-se ministerului, a cărui aprobare fu încurînd obținută. Cea dintîi adunare generală avu loc în Noembrie 1881. D-na Hossu (atunci d-șoara Pop) deschise ședința cu o frumoasă vorbire, arătînd scopul măreț și ideal ce avea să urmărească această reuniune. A da viitoarelor mame române o educație solidă și curat românească, a le învăța să-și iubească și să-și păstreze cu sfințenie limba strămoșească, a cultiva industria de casă, admirată azi pretutindeni, — iată ce luă asupra lor femeile române sălăgiene. Cine cunoaște împrejurările între

care trăim va înțelege că făgăduințele nu erau ușor de răscurm pîrat. În această șe dintî se alcătui și comitetul, alegînduse de presidentă d-na Clara Maniu n. Coroian, care după 16 a. de muncă harnică, se retrase, iar în locul d-sale fu aleasă doamna Maria Cosma (fosta vice-presidentă), care și astăzi conduce reuniunea cu dragoste și energie. — De aici încolo în fiecare an s'au ținut adunări generale în diferite locuri, adeseori în sate românești spre a se apropia de pătura țărănească. La aceste adunări se făceau petreceri și se dădeau concerte, adunîndu-se încetul cu încetul și cu mare răbdare bani pentru fondul reuniunii. În anul 1884 (Aug.) adunarea reuniunii a avut loc în Șimleu. În vremea acea, fiind toate privirile și toată dragostea îndreptate spre poetul dela Mircești, se hotărîră și doamnele din Sălăgiu să trimită bardului, pe lingă urări de bine, și un covor lucrat cu mîiestrie. Alexandri răspunse printr'o frumoasă scrisoare și trimise Reuniunii operele sale complete. — În adunarea din 1886 s'a vorbit pentru prima dată de înființarea unei școale de fete. Pe lingă greutățile materiale, comitetul mai avea să lupte și împotriva piedecilor, ce se încerca a le pune inspectorul regeșc. Petițiunile și actele înaintate ministerului, prin cari se cerea autorizația legală pentru a se deschide școala, au fost

inaipoate în citeva rînduri, sub cuvînt că nu sînt scrise în limba maghiară. Cum însă legea le dedea dreptul să se folosiască de limba maternă, membrii comitetului n'au cedat și în cele din urmă, la 27 Oct. 1889, după primirea aprobării ministeriale, școala de fete fu înființată. Director al școalei a fost ales dl A. Cosma. Mulțumită d-sale și altor bărbați de frunte, precum și familiilor din părțile Sălăgiului, în 1891, s'a cumpărat casa pentru școală. În anul 1898, tot la propunerea dlui A. Cosma, s'a înființat și un muzeu de industrie casnică al reuniunii. După 11 ani de muncă roditoare dl Cosma renunță la postul de director, propunînd în locul d-sale pe dl Gavr. Trif, care a și fost ales la adunarea din 1900. — Pe lingă grija neconținută, ce membrele reuniunii aveau de progresul școalei și de creșterea bună a elevelor, se mai îndeletniciau, an de an, cu confecționarea de haine,

rufe etc., pe cari, la sărbătorile Crăciunului, le împărțeau copiilor săraci, adunîndu-i în jurul unui pom de Crăciun. — Într'o broșură intitulată: „25 ani din viața R. F. R. Sălăgene” de dl A. Vicaș se cu-prind toate amănunțele privi-

Văd. Clara Maniu n. Coroian

Maria A. Cosina n. Dragoș.

toare la viața laborioasă în muncă de un sfert de veac a acestei reuniuni. Broșura e scrisă cu exactitate în ce privește faptele, dar lasă mult, foarte mult de dorit ca stil și mai ales ca limbă. Din parte-ne urăm reuniunii vrednicelor femei spor și bună înțelegere la munca obștească din viitor și ca semn al sincerii noastre aprobări, trimitem pe seama bibliotecii reuniunii următoarele volume apărute în editura noastră:

1. Dela Țară de I. Agirbiceanu.
2. Icoane „ Alex. Ciura.
3. Poezii „ Octavian Goga.
4. Traiul nostru „ I. Ciocîrlan.
5. Ramuri „ Zaharie Bârsan
6. Biblioteca copiilor „ A. O. Maior.
7. Mara „ I. Slavici.
8. Versuri „ E. Farago (Fatma).
9. Poeziile lui Coșbuc, trad. în ungurește „ Révai Károly.

1. Dela Țară de I. Agirbiceanu.
2. Icoane „ Alex. Ciura.
3. Poezii „ Octavian Goga.
4. Traiul nostru „ I. Ciocîrlan.
5. Ramuri „ Zaharie Bârsan
6. Biblioteca copiilor „ A. O. Maior.
7. Mara „ I. Slavici.
8. Versuri „ E. Farago (Fatma).
9. Poeziile lui Coșbuc, trad. în ungurește „ Révai Károly.

Chestiunea teatrală. E încă una dintre chestiunile nebuloase la noi, asupra căreia și astăzi sînt tot atîtea păreri cîte capete. În fiecare an, în preajma adunării generale a Societății pentru crearea unui fond de teatru român, învie ca pasărea Phoenix, în celea mai felurite și curioase haine de idei. Cel mai nou luminător al acestei chestiuni e un bursier al Societății numite, care, după un an de studiu la conservatorul din București, ne vorbește de pe cea mai înaltă tribună a conștiinței de sine. În numărul 21. a. c. al revistei „Familia”, după ce ne spune că la București și-a dat silința să fixeze „muzicalitatea și eufonia” limbii românești, în urma cărui aprofundat studiu a rămas captivat de sonoritatea și frumseța ei nespusă, se hotărăște să o „aplice” și la reprezentațiile din Ardeal, ca auditorul, *fără voia lui*, să exclame: „ia ascultă ce frumos vorbesc diletanții ăștia!” E multă bunăcredință în această naivitate! Dar înainte de a cuceri publicul prin graiul viu cu frumseța limbii românești, dl bursier trebuia să dovedească cetitorilor „Familiei”, în scris *corectitatea și frumseța* ei. Ajungînd la soluțiile practice ale chestiunii teatrale, d-sa profesează cele mai egoiste și retrograde idei. Nu admite ca Societatea să mai dea burse, fiindcă „Bani ne trebuie!” Nu voim să ne ocupăm, în limbajele unei cronici, despre modalitățile cari pot să facă posibilă societății realizarea străduințelor ei, accentuăm însă că prin adunarea de parale și prin conferințe nu va putea face mai mult decît pînă acum. Ne dăm cu toții seama de greutatea, independente de puterea și vrerea noastră, cari împedecă ființa unui teatru românesc în țară și e trist, cînd după atîția ani de experiență și de chibzuială, veneratul președinte al societății mai admite soluții și sfaturi juvenile, cari mai mult neură, decît limpezesc chestiunea. Interesul față de teatru și de arta dramatică nu-l poți deștepta preparînd lumea cu „noțiunile elementare ale artei dramatice”, ci jucînd teatru. Nute poți hrăni citind cărți de bucate. Nu se poate cere publicului să mai jertfească argint pe altarul Thaliei, fără să primiască ceva în schimb. Mai ales astăzi, cînd, tot din milostenia lui, Societatea dispune de-un respectabil fond, care, întrebuințat cu înțelepciune pentru teatru, s'ar putea spori, dîndu-se și publicului reprezentații. Dacă actualii bursieri ar prezenta toate garanțiile că vor putea intrupa idea teatrului, fiind ambii buni actori și buni regisori, evident că nevoia unor noi burse deocamdată nu s'ar simți. Poate ar trebui să se mai crească o față. Dar credința noastră e că Societatea mai are să facă încă multe experiențe, pînă cînd își va găsi oamenii.

De sfîrșitul scrisorii d-lui bursier, cuprinzînd note pur personale în care își prezintă „ogînda sufletului”, n'ar trebui să ne mai ocupăm, fiindcă singur ne spune „că în toată scrisura am luat-o razna, fără să țin seama că paciența dvoastră — a președintelui — are un sfîrșit”. Ii iertăm și noi împreună cu cititorii *Familiei* „slăbiciunea” și-l rugăm ca pe viitor să nu afirme neadevăruri.

Nu e adevărat că „Luceafărul” cu orice ocazie acuză comitetul societății p. crearea unui fond de teatru, pre-

cum nu-î adevărat nici aceia că scriitorul acestor rînduri lovește cînd în conducătorii Asociației cînd în cei al Societății teatrale. E neadevărat și josnic, tot ce spune despre Z. Bărsan, cînd îl numește vînător de aur, om vacillant și om al duplicității. Răspunsul cuvenit la toate aceste nevinuțe, îl va da publicul, care ne cunoaște pe toți. În ce privește observațiunile ce le-am făcut în această revistă, fie Asociațiunii fie Societății teatrale, credem a nu fi greșit, credem a fi fost în drept a le face și e de prisos să mai spunem că ele au fost pornite din gîndul și dorința curată de a da informații adevărate cititorilor și de a contribui și negativ la înaintarea noastră culturală.

Higiiena și economia populară povestită de Moș Savu. — de C. Oprescu Argeș. Moș Savu într'o formă ușoară, într'un grai pe 'nțeleșul tuturor, dă țărănilor sfaturi de tot felul. În povestiri împănate cu glume îi învață să-și vadă de sănătate, ținînd înainte de toate la curățenia trupului lor, la curățenia din jurul casei, cum să îngrijască vitele ș. a. m. Propune ca în toate comunele să se însoțască sătenii la un negoț cîinstit etc. și sfîrșește, dînd sfaturi de medicină populară. Recomandăm cartea atențiunii proprietarilor, profeților și învățătorilor noștri. Se poate comanda la „Librăria Națională” București, prețul 1 leu.

Despre „Morala în Artă”, în legătură cu articolul dlui Rînniceanu și profesiunile de credință ale unor reviste din regal, vom vorbi cu altă ocazie.

Din broșura dlui Vasile Diamandi, Renseignements Statistiques sur la Population roumaine de la péninsule des Balkans (No 1 din Bibliothèque Cazacovtchi, Paris, 1906) reținem următoarele date statistice asupra românilor din acele părți:

Vilaietul Monastir	196.370
„ Salonic	145.370
„ Cosovo	19.800
„ Iamina	129.010
„ Scutari	59.420
„ Adrianopol și Constantinopol	20.000
Imprăștiati în toate vilaietele	150.000
Astfel în Turcia europeană:	720.970
In Thesalia și în Grecia	200.000
In Serbia	150.000
In Bulgaria	110.000
Total general:	1180.970

În broșură găsim și numărătoarele anterioare și un bogat tablou al localităților locuite de Români în Turcia europeană și Grecia. T. Codru.

BIBLIOGRAFIE.

N. Iorga, *Scrisori și Inscriptii Ardelene și Maramureșene*. Vol. I. București 1906.

Al. Lăpădatu, *Episcopia Strehaii și tradiția scaunului bănesc de acolo*. București 1906.

Br. Eötvös József, *Chestiunea de naționalitate*, traducere de Sever Bocu. Arad 1906.

Arhiereul Sofronie Craioveanul, *Viața și operele lui Imanuel Kant*. București 1906.

Dr. Al. Bogdan, *Ritmica cîntecelor de copii*, Academia Română. București 1906.

Gh. Murnu, *Din Nichita Acominatos Honiatul* traducerea părților privitoare la istoria Asanizilor, Academia Română. București, 1906.

Petru Maior de Dicio-Sin-Mărtin, *Predici sașii învățături*, editate de Dr. E. Dăianu. Partea III. Cluj, 1906.

C. Fața, *Franțuzitele*, Biblioteca p. toti, București, 1906.

D. C. Moruzzi, *Rușii și Romîni*, Minerva, București, 1906.

N. Iorga, *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, vol. III. din Istoria Rom. în chipuri și icoane, Minerva. București, 1906.

Al. St. Vernescu, *Boeme*, poezii. Ploesti, 1906.

Dr. I. Gherghel, di Iorga și Vindecătorii politicianismului. Craiova, 1906.

Sematismul ven. cler al arhidiecesei mitropolitane greco-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș pe anul 1906.

Dr. Cassiu Maniu, *Principii de filosofie politică*, Cluj, 1906.

I. Troenescu, *Evrei-români și Români-evrei*. Buc., 1906.

D. Bolintineanu, Elena, roman, Bibl. p. toti. Buc., 1906.

Mihai Teliman, *Foiletoane*, editate de șoc. academ. „Junimea” din Cernăuț, Suceavă, 1906.

I. P. Toussaint, *Mintuște-ți sufletul!* predici pentru misiuni. Trad. de membrii Societ. „Inocențiu Micu Clain a teologilor din Blaj 1906.

—|—|—

POȘTA REDACȚIEI.

Manuscrisele nu se inapoiază.

I. M. Birlad. Din „Mi-ai răsărit”...

Se zbat luminele pe crîng,

În glasul de privighitorî:

E muzică... și somn — și plîng,

Călătorînd prin flori!

Călătorie sprîncenată...

V. L. Regretăm foarte mult că nu putem schimba scrisori cu toți colaboratorii noștri iubiți, atît din cauza lipsei de timp cît și din cauza cheltuelilor cari ar fi

prea mari. — Poeziile trimise le-am citit cu multă luare aminte și bunăvoință, dar, spre marea noastră părere de rău, nu le putem publica, din cauza numeroaselor greșeli de versificație.

I. C. Focșani. Din poeziile trimise publicăm pe cea mai reușită: celelalte încă aș unele versuri bune, dar prea puține, ca să poată fi date în vileag.

I. D. Sasca-Montană.

„Ostenit de lungă cale

Și de gînduri el trudit,

De viață îngrozit

Biet moșneag oftează a jale

Doamne, mai am de trăit ? —

Doamne! mai e de citit ? Așa oftăm noi după fiecare strofă din nesfîrșitele D-tale încercări poetice.

N. B. N. Nu putem să răspundem în scrisori, și pe viitor rugăm a nu mai alătura mărci postale. Poeziile, durere, nu sînt publicabile.

Astra. Din poeziile trimise am ales „Noapte”. O vom publica în Nr-ile cari vor urma Nralui Carol. În celelalte sînt numai cîteva strofe frumoase.

A. a în B. Ne pare rău, dle Ch. dar e cu neputință să-ți publicăm cele opt strofe, deși știm bine cît e de greu.

„Cînd aștepti și nu mai vine”

poezia tipărită.

V. S. Brașov. Poezia „E singură...” începe frumos: „Bătrîne Olt”, cum zice și Goga. Din cele ce urmează se vede că și Coșbuc te-a inspirat.

S. D. Capolnoc. Spectate amice! Ai dreptate. Doina e întradevăr o cîntare sîntă, nu însă cînd „iese din pieptul” d-tale, din care credem că va fi răsunit cu mult mai frumos strigătul din copilărie „cucu! prin vecini”.

Gar. Sibiu. Din „Reîntors” sînt cele mai bune strofele:

Și cum mergeam pe cale, Plîngea și apa 'n unde

Părea c'ad cum plîng Și pietrele din ea

Stejarii din pădure Și 'n plînsul lor amaric

Și paserile 'n crîng. Simțiam durerea mea.

Linul. Mireșteu. Ne pare bine că nu v'ați descurajat. Nu e rău să reîncepeți încercările din cînd în cînd. Cine știe ? poate că la urma urmelor veți izbuti. Deocamdată nu putem publica nimic.

N. F. O. Năsăud. Ai ales versuri frumoase din Petofi, dar păcat că nu e și traducerea frumoasă.

Cu numărul acesta se încheie semestrul prim al anului. Rugăm abonații noștri cari n'au achitat abonamentul semestrului I, să binevoiască a ni-l trimite deodată cu înnoirea abonament. pe sem. II.

Ed. simplă:

1 an 1 cor. România 16 cor. 1 an 20 cor. România 25 cor.

6 luni 6 cor. „ 8 cor. 6 luni 10 cor. „ 13 cor.

Pentru preoți săraci, studenți, și învățători 1 an 7 cor.

Ed. de lux:

IV., Str. Molnar 10.

Adm. „LUCEAFĂRUL”

„Călăuza Bucureștilor” pentru persoanele cari vor vizita Expoziția din București e neapărată lipsă să și-o procure. A apărut în editura Sfetea și se află de vînzare la toate librăriile românești din Ungaria.

In atențiunea celor cari vor visita
Expoziția dela București

Bereria fraților Mircea
„La carul cu bere“

cea mai mare berărie din
capitala țării românești.
Cea mai bună bere „Bragadir“
se găsește aici și la restaurantul dela

„Gara de Nord.“

Nu părăsiți capitala, fără să fi vizi-
tat aceste berării.

Hotel Metropole

Calea Victoriei

in nemijlocita apropiere a Palatului regal.

Hotel de rangul I.

Camere luminoase și curate. — Serviciul
prompt. — Prețuri foarte convenabile.

Cafenea și restaurant.

În întregul Orient respîndită

POMADA
ORIENTALĂ

foarte bună

pentru a-și menținea ori și cine un
obraz fraged și frumos

Prin întrebuințarea POMADEI orientale
dispar ori ce pete de pe obraz, de orice
natură ar fi, ca: **pistruii, pete de ficat,**
coșulițe, pete materne, crepături de vînt
și alte zbircituri pielare, astfel, că după
întrebuințarea unui singur borcan și săpun
cîștigăm rezultatul satisfăcător fără a de-
veni vătămător feții.

Zilnic primim sute de comande.

PREȚURILE:

un borcan pomadă orientală	cor. 1.—
un săpun oriental	„ 1.—
una cutie pudră orientală	„ 1.20

Se capătă la
farmacistul

IGNACZ FREYLER

ORȘOVA 230.

Cumpărați „ILUSTRATE“ ed. „LUCEAFĂRUL“ seria de 20 bucăți 1'20 bani.

Pentru ce nu cumpărați

Cașcaval

dela

Teodor Mocan in Nagy-Baczon?

firmă solidă rominească fondată în
1875, care pe lângă toată concurența
de azi, livrează tot felul de brînză
prompt, ieftin și spre cea mai
deplină mulțumire a binevoitorilor
clienți români. — Cereți lista de
prețuri, care se trimite franco și
gratis în toate părțile lumii!

Specialitate: Brînză de desert
in scoarță de brad.

Adresa:

Teodor Mocan in Nagy-Baczon,
Transilvania.